

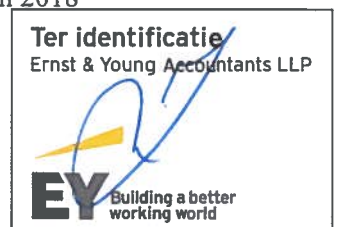

STICHTING PENSIOENFONDS VAN DE
STICHTING NATIONAAL LUCHT-
EN RUIMTEVAARTLABORATORIUM

Jaarverslag
Stichting Pensioenfonds van de
Stichting Nationaal Lucht- en
Ruimtevaartlaboratorium
2017

Opgesteld: mw. H.J. van der Stoel
mw. K.M. van Wijk

Afsluiting: 19 juni 2018

INHOUDSOPGAVE

BESTUURSVERSLAG	5
1 Kenmerken pensioenfonds	5
1.1 Doelstelling, missie en visie van het Pensioenfonds	5
1.2 Pensioenregeling	5
1.3 Herverzekering	5
1.4 Personalia	7
2 Ontwikkelingen van het pensioenfonds	9
Kengetallen	9
2.1 Bestand deelnemers en pensioengerechtigden	10
2.2 Verslag over het jaar 2017	13
2.3 Financiële toelichting	22
2.3.1 Grondslagen voor de verslaglegging	22
2.3.2 Risico paragraaf	22
2.3.3 Integraal Risico Management	25
2.3.4 Uitvoeringskosten	25
2.3.5 Vrije Depot	28
2.3.6 Actuele dekkingsgraad en fondsdekkingsgraad	29
2.3.7 Haalbaarheidstoets	30
2.3.8 Samenvatting Actuariel Rapport 2017	30
2.4 Beleggingsportefeuille, intrestwinstdeling	31
2.5 Technische winstdeling	33
INTERN TOEZICHT	35
3 Verantwoordingsorgaan en visitatiecommissie	35
3.1 Bevindingen en aanbevelingen van het Verantwoordingsorgaan	35
3.1.1 Verslag Verantwoordingsorgaan over het jaar 2017	35
3.1.2 Reactie van het Pensioenfondsbestuur	36
3.1.3 De door het Pensioenfondsbestuur te nemen of genomen acties	36
3.1.4 Verslag activiteiten Verantwoordingsorgaan 2017	37
3.2 Bevindingen en aanbevelingen van de Visitatiecommissie	37
3.2.1 Samenvatting Visitatiecommissie	38
3.2.2 Reactie bestuur op rapport visitatiecommissie	40
JAARREKENING	42
4 Balans per 31 december 2017 (na bestemming van het resultaat)	42
5 Staat van baten en lasten over 2017	44
6 Kasstroomoverzicht	46
7 Toelichting op de balans en de staat van baten en lasten	47
7.1 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	47

7.2	Toelichting op de balans	54
7.3	Toelichting op de staat van baten en lasten over 2017	66
OVERIGE GEGEVENS		74
8	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	75
9	Actuariële verklaring	76
BIJLAGEN		77
Bijlage A: Bijdrage werkgever en werknemers		77
Bijlage B: Overzicht Vrije Depot verloop sinds 2002		80
Bijlage C: Overzicht Vermogensontwikkeling		81
Bijlage D: Verklaring gehanteerde begrippen		84

Deze pagina is bewust verder leeg gelaten.

BESTUURSVERSLAG

1 KENMERKEN PENSIOENFONDS

1.1 Doelstelling, missie en visie van het Pensioenfonds

De Stichting Pensioenfonds van de Stichting Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (verder genoemd 'het Fonds') stelt zich ten doel: het treffen van voorzieningen voor de (gewezen-, oud-) deelnemers en hun nagelaten betrekkingen in de vorm van ouderdoms-, partner- en wezenpensioenen, op de wijze als omschreven in het reglement.

De missie van het Fonds is het uitvoeren van de regeling zoals afgesproken tussen werkgever en werknemer, op een zo kostenefficiënte en transparant mogelijke manier met oog voor korte en lange termijn en met evenwichtige belangenafwegingen.

De visie van het Fonds is binnen de kaders van pensioenwet en toezicht het realiseren van de doelstelling van het Fonds langs de weg van het door het Fonds geformuleerd beleid.

1.2 Pensioenregeling

Het Fonds verleent volgens de regeling aanspraken op:

- a. ouderdomspensioen;
- b. partnerpensioen;
- c. wezenpensioen.

Bij toetreding tot het Fonds worden de aanspraken herverzekerd.

1.3 Herverzekering

Het Fonds is volledig herverzekerd bij Aegon Levensverzekering NV. Het huidige contract is afgesloten in 2016 en loopt van 1 januari 2016 tot en met 31 december 2020. De volgende onderdelen kenmerken het voor 2016 geldende contract:

Rekenrente

Aegon berekent zijn tarieven nog op basis van 4% rekenrente. Dit contract is echter afgesloten op de rentecurve van 11 november 2015. Aegon berekent daarom aan de hand van deze rentecurve een zogenoemde Marktrente Correctie (MRC) van 1,7374. De 73,74% opslag wordt gebruikt om de premie en koopsommen gedurende de gehele contractperiode zodanig te verhogen dat er een afgeleide van de marktwaarde ontstaat.

Sterftetafel

In het contract is uitgegaan van de Pensioentafel 2010.

De uitruilpercentages zijn actuariëel neutraal vastgesteld. Deze percentages zijn in 2016 aangepast aan de trend van uitruil en worden jaarlijks vastgesteld.

Technisch resultaat op sterfte- en arbeidsongeschiktheid

Dit resultaat wordt gezien over een periode van vijf jaar. Aan het einde van de contractperiode wordt, van het gepoolde winstsaldo, 60% door Aegon uitgekeerd als er ook een nieuw herverzekeringscontract is afgesloten. Als er niet aansluitend een nieuw herverzekeringscontract bij Aegon is gesloten, zal er pas afgerekend worden na een periode van 2 jaar. Een eventueel negatief saldo wordt niet verrekend.

In 1989 liep de eerste vijfjaars-periode af. In 2015 is de zesde contractperiode afgelopen. Voor de afwikkeling van de resultaten van de zevende periode (2016-2020) wordt verwezen naar de opstelling in hoofdstuk 2.5 van dit bestuursverslag en de bijbehorende verantwoording in de staat van baten en lasten.

Resultaat op beleggingen

Aegon houdt voor het Fonds een separaat beleggingsdepot aan, waarvan de grootte overeen dient te komen met de voorziening voor pensioenverplichtingen benodigd voor de na 1 januari 1985 opgebouwde pensioenrechten.

Sinds 2011 wordt berekend wat het verschil is tussen de waarde van de beleggingen en de waarde van de voorziening op marktrente.

Het meerdere wordt uitgekeerd aan het Fonds. Een tekort in enig jaar wordt niet in rekening-courant verrekend doch doorgeschoven naar het daaropvolgende jaar.

Voor een overzicht van de jaarlijkse opbrengst wordt verwezen naar hoofdstuk 2.4.

Jaarlijks wordt door Aegon dit resultaat berekend en wordt over de beleggingen verslag uitgebracht. Omtrent de wijze van resultatenbepaling wordt verwezen naar Bijlage IV van het contract met Aegon. Dit contract ligt voor deelnemers aan het Fonds bij de secretaris van het Fonds ter inzage.

1.4 Personalia

Samenstelling bestuur

Het bestuur was gedurende het jaar 2017 als volgt samengesteld:

Namens de werkgever:

L.W. Esselman (60), voorzitter

Mw. O. E. van Randwijck (51), vice-voorzitter

Namens de deelnemers:

Mw. H.J. van der Stoel (50), secretaris plv. vacant

Mw. K.M. van Wijk (62), penningmeester plv. H.P.J. Veerman (59)

M.A. Pielstroom (44), lid (namens de gepensioneerden) plv. C.J. Jansen (68) (gepensioneerd)

Compliance officer van het Fonds

M.W.H. Puijk

Administrateur van het Fonds

Mw. H.J. van der Stoel

Intern toezicht

Het intern toezicht heeft betrekking op het kritisch bezien van het functioneren van (het bestuur van) het Fonds door onafhankelijke deskundigen. Op 1 juli 2014 is de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen in werking getreden.

Het bestuur heeft zijn voorkeur uitgesproken voor een paritair bestuursmodel met een Verantwoordingsorgaan en een Visitatiecommissie bestaande uit externe deskundigen en heeft deze keuze aan het VO voor advies voorgelegd. Het VO heeft positief geadviseerd en één en ander is conform het bestuursbesluit geïmplementeerd.

Samenstelling Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan (VO) was gedurende het jaar 2017 als volgt samengesteld:

Namens de werkgever:

J.W.E. Storm van 's Gravesande (68), voorzitter

A.W. Gerritsma (68), plv. secretaris

Namens de deelnemers:

M.A. Piers (55), algemeen lid

G. van der Nat (45), secretaris

Namens de pensioengerechtigden:

J.A. van Egmond (72), algemeen lid

W. Loeve (81), plv. voorzitter

De heer Storm van 's Gravesande was in de periode 1988-2007 voorzitter van het Pensioenfondsbestuur namens de werkgever.

De heer Gerritsma was tot medio 2011 lid van de Pensioenfondsbesturen van KLM.

De heer Piers is sinds 1985 werkzaam bij het NLR en zijn huidige functie is Businessmanager.

De heer Van der Nat is sinds 1997 werkzaam bij het NLR en heeft in de Deelnemersraad en de pensioenwijzigingscommissie 2013-2014 gezeten.

De heer Van Egmond was in de periode 1998-2003 (algemeen) lid van het bestuur van het Pensioenfonds NLR namens de werknemers.

De heer Loeve was tijdens zijn actieve deelnemerschap hoofdafdelingsleider bij het NLR.

Diversiteit in bestuur en verantwoordingsorgaan

De diversiteit van geledingen, leeftijden en geslacht wordt nagestreefd voor bestuur en verantwoordingsorgaan. De laatste vacatures in beide organen zijn ingevuld door relatief jongere deelnemers. Voor een volgende vacature in het bestuur is gezocht naar vooral mannelijke deelnemers, waarbij nog steeds de voorkeur uit gaat naar een relatief jonge bestuurder. Momenteel is een mannelijke collega van onder de 40 in opleiding voor het pensioenfondsbestuur. Voor het verantwoordingsorgaan zal in de toekomst ook nadrukkelijk naar vrouwelijke invulling van de ontstane vacatures worden gekeken.

Visitatiecommissie

Begin 2018 is er een visitatie uitgevoerd over 2017. Een samenvatting van het rapport van deze visitatie is in dit jaarverslag opgenomen (hoofdstuk 2.4.2).

De Visitatiecommissie was als volgt samengesteld:

J.W. Rietmulder, J.A.W. Apeldoorn en mevrouw mr M. Meijer-Zaalberg.

Actuaris

De adviserende actuaris van het Fonds is drs. H. Zaghdoudi AAG van Willis Towers Watson Netherlands B.V.

De waarmerkende actuaris van het Fonds is drs. C.G.M. Kroon AAG verbonden aan Willis Towers Watson Netherlands B.V.

Bovengenoemde functies zijn in persoon gescheiden.

DNB heeft in 2010 de gedragscode van bovengenoemde instelling betreffende de onafhankelijkheid van de actuariële organisatie goedgekeurd.

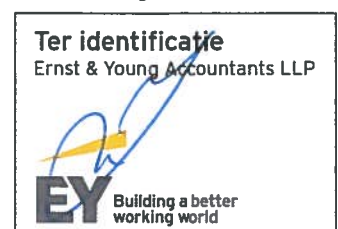
Accountant

De accountant van het Fonds is J.G. Kolsters RA van Ernst & Young Accountants LLP te Amsterdam.

Herverzekeringsmaatschappij

De pensioenaanspraken zijn herverzekerd bij Aegon Levensverzekering NV te Den Haag. Het contract met betrekking tot opbouw nieuwe aanspraken is geldig tot en met 31 december 2020.

Met ingang van 2014 wordt de controle van het depotverslag van Aegon uitgevoerd in opdracht van het Pensioenfonds NLR. In 2017 heeft de actuariële controle plaatsgevonden door drs. C.G.M. Kroon AAG verbonden aan Willis Towers Watson Netherlands B.V.. De overige controles zijn opgenomen in de controle van de jaarrekening van het Fonds.

2 ONTWIKKELINGEN VAN HET PENSIOENFONDS

Kengetallen

<i>Kengetallen</i>	<u>2017</u>	<u>2016</u>	<u>2015</u>	<u>2014</u>
Deelnemers				
actieve deelnemers	598	620	635	647
arbeidsongeschikte deelnemers	9	9	10	16
gewezen deelnemers	560	558	542	532
pensioengerechtigde deelnemers	<u>760</u>	<u>738</u>	<u>742</u>	<u>720</u>
Totaal deelnemers	1.927	1.925	1.929	1.915
Premies				
Premies	8.686	6.580	5.391	4.497
backservice en waardeoverdrachten	-13	23	1.031	561
garantiekosten	166	110	1.217	1.229
administratiekosten	<u>56</u>	<u>57</u>	<u>81</u>	<u>57</u>
Totaal premiekosten	8.895	6.770	7.722	6.344
Premie opbouw	1,75%	1,75%	1,75%	1,75%
Voor de grondslag wordt verwezen naar het reglement artikel 5				
Totaal uitkeringen	13.436	12.956	12.763	13.402
Vermogen				
Stichtingskapitaal en reserves	115.392	107.195	103.029	104.328
Overige technische voorzieningen	1.897	1.897	1.897	677
Herverzekerde VPV	<u>477.110</u>	<u>485.567</u>	<u>453.857</u>	<u>432.373</u>
Totaal vermogen	594.399	594.659	558.783	537.378
Waarvan door Herverzekeraar gedekt	44.981	56.536	50.577	14.419
Dekkingsgraad*	123,5%	121,4%	122,3%	124,1%
Fondsdekkingsgraad**	131,0%	128,7%	131,9%	134,5%
Vereiste (Minimale) dekkingsgraad	101,0%	101,0%	101,0%	101,0%
Reële dekkingsgraad	102,7%	100,7%	102,1%	
Indexering slapers en gepensioneerden				
Basis: loonindex per 1 juli	1,290%	2,050%	1,430%	0,757%
Groep voor 2002: index max 3% cum.	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Groep na 2002: toegekend % loonindex	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Indexering actieven (middelloonregeling)	0,0%	0%	0	n.v.t.
Beleggingen***				
Vastgoed	17.602	19.927	13.695	11.781
Hypotheke	84.912	79.311	59.421	74.859
Staatsobligaties	186.594	192.803	138.332	120.664
Credits	82.641	89.942	120.149	132.951
Asset Backed Securities	24.802	27.077	36.440	43.086
Aandelen	92.361	71.428	67.026	52.090
Overige	<u>53.080</u>	<u>55.909</u>	<u>70.692</u>	<u>76.673</u>
Totaal beleggingen	541.992	536.397	505.755	512.104
Rendement op beleggingen	9.981	34.624	1.054	97.424
Beleggingskosten totaal	1.763	1.617	1.481	1.376

* Beleidsdekkingsgraad vanaf 2014 is gelijk aan de actuele dekkingsgraad

** Fondsdekkingsgraad wordt omschreven in par 2.3.6 *** exclusief liquiditeiten in de beleggingsportefeuille

2.1 Bestand deelnemers en pensioengerechtigden

Evenals voorgaande jaren heeft onze verzekeringsmaatschappij (Aegon) een opgave verstrekt van de grootte van de uitgekeerde pensioenen. Samengevat en afgerond op duizendtallen ziet u hieronder de opgave voor 2017 en ter vergelijking de cijfers voor 2016 in de kolom ernaast.

	Uitkeringen 2017		Uitkeringen 2016	
	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
Ouderdompensioen	586	10.853	598	10.730
Partnerpensioen	187	2.304	183	2.150
Wezenpensioen	18	69	14	45
Afkoop*	2	6	0	0
Totaal	793	13.232	795	12.925

*De post "Afkoop" betreft een uitkering ineens, omdat het uit te keren pensioen lager is dan € 465,94 per jaar.

Naast de hierboven door Aegon verrichte uitkeringen, werd nog een aantal niet-verzekerde toeslagen gegeven op ingegane pensioenen van de regeling die gold van 1 januari 1957 tot 1 januari 1975, teneinde deze op te trekken tot het niveau van de huidige regeling. Deze toeslagen bedroegen in 2017 (2016):

	Uitkeringen 2017		Uitkeringen 2016	
	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
Ouderdompensioen	0	0	1	7
Partnerpensioen	5	10	5	5
Totaal	5	10	6	12

Op dit moment sluit de einddatum van de WIA/WAO-uitkering (AOW-gerechtigde leeftijd) aan bij de ingang van de uitkering van de AOW en het ouderdompensioen. Hierdoor zijn er op dit moment geen overbruggingsuitkeringen. Als in de toekomst deze aansluiting weer gaat ontbreken, kan deze overbrugging weer worden verstrekt.

Het verloop van het aantal deelnemers (incl. VUT-gerechtigden) was als volgt:

Jaar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Deelnemers primo	767	747	749	738	702	691	660	647	637	641
Toegetreden	34	44	30	16	30	16	23	34	26	16
	801	791	779	754	732	707	683	681	663	657
Uitgetreden	28	17	20	25	20	21	27	27	13	44
Gepensioneerd	24	24	19	25	21	25	6	16	7	13
Overleden	2	1	2	2	0	1	3	1	2	2
Totaal uitgetreden	54	42	41	52	41	47	36	44	22	59
Deelnemers ultimo	747	749	738	702	691	660	647	637	641	598

Het aantal deelnemers waarvoor, wegens arbeidsongeschiktheid, geen (of een gedeeltelijke) premie moet worden betaald en waarvoor wel aanspraken worden opgebouwd, bedraagt 9 (2016: 9). Hiervan zijn 4 (2016: 4) personen nog (gedeeltelijk) bij het NLR in dienst.

Het aantal deelnemers met een premievrije polis (slaperpolissen) bedraagt 560 (2016: 537).

Er zijn géén werknemers bij het NLR in dienst die reglementair deelnemer konden zijn maar een afstandsverklaring hebben ondertekend.

Aanspraken van de actieve deelnemers op ouderdomspensioen aan het einde van het boekjaar

Bedragen in Mln. €	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Reeds verkregen (eindloon)	9,4	9,6	9,5	9,2	9,2	8,9	9,1	8,4	8,4	7,8
Reeds verkregen (middelloon)								0,5	0,9	1,2
Nog te verkrijgen	8,2	8,4	8,2	7,8	7,7	7,4	6,9	7,6	7,4	7,2
Totaal	17,6	18,0	17,7	17,0	16,9	16,3	16,0	16,5	16,7	16,2

“Reeds verkregen” betekent dat de premie voor die aanspraken per 31 december van enig jaar reeds is betaald. “Nog te verkrijgen” betreft de aanspraken die zullen worden opgebouwd bij onveranderde continuering van de huidige situatie tot aan ieders pensioendatum.

De pensioenregeling is met ingang van 1 januari 2015 gewijzigd. Op basis van de nieuwe pensioenregeling is het “Nog te verkrijgen” bedrag voor de actieve deelnemers per 1 januari 2015 hoger dan in de jaren ervoor, doordat de opbouw in de nieuwe regeling tot 67 jaar wordt voortgezet. In 2018 zal de nieuwe opbouw met een pensioenrichtleeftijd van 68 jaar worden geadmistreerd.

Voorwaardelijke indexatie van premievrije aanspraken

Deelnemers die na 19 december 2002 slaper of pensioengerechtigde zijn geworden, komen jaarlijks voorwaardelijk in aanmerking voor indexatie van hun pensioen (resp. pensioenaanspraken), te betalen uit het Vrije Depot.

uitkeringspercentage	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Toegekende indexatie	3,85	1,10	0,515	0,756	1,318	0,842	0,757	1,430	2,050	1,290
CBS loonindex*	3,85	2,52	1,03	1,26	1,55	0,99	0,757	1,430	2,050	1,290
toegekend in % van de CBS loonindex	100	44	50	60	85	85	100	100	100	100

*De CBS loonindex wordt bepaald over de periode juli voorgaand jaar tot juli van elk verslagjaar.

Om de uitkeringen volledig op te trekken, zodat alle niet toegekende verhogingen worden ingehaald uit de jaren 2009 t/m 2013, is een aanpassing van 2,82% nodig. In het indexatiebeleid is vastgelegd, wanneer deze 'inhaalindexatie' kan plaatsvinden, afhankelijk van prioritering, aangezien hiervoor voldoende middelen in het fonds aanwezig moeten zijn.

Voorwaardelijke indexatie van aanspraken van actieven

Vanaf 1 januari 2015 is voor de actieven een middelloonregeling afgesproken. De indexatie van de actieven vindt plaats uit een (nog te vormen) reserve uit het overschot van de premie en de overrente uit het verzekerde depot bij Aegon over de middelloonregeling. Afgelopen jaren is deze reserve nog onvoldoende gevuld en heeft geen indexatie plaatsgevonden.

Actieven	2015**	2016	2017
Toegekende indexatie	0,000	0,000	0,000
CBS loonindex	0,550	2,050	1,290
toegekend in % van de CBS loonindex	0	0	0

**De CBS loonindex is in 2015 bepaald door de periode januari-juli te nemen. In de jaren daarop wordt de index bepaald over de periode juli voorgaand jaar tot juli van elk verslagjaar.

Om de aanspraken volledig op te trekken, zodat alle niet toegekende verhogingen worden ingehaald uit de jaren 2015, 2016 en 2017, is een aanpassing van 3,93% nodig. In het indexatiebeleid is vastgelegd, wanneer deze 'inhaalindexatie' kan plaatsvinden, aangezien hiervoor voldoende middelen in het fonds aanwezig moeten zijn.

2.2 Verslag over het jaar 2017

Algemene gang van zaken

Missie, visie en strategie

Missie: Het uitvoeren van de regeling zoals afgesproken tussen werkgever en werknemers op een zo kostenefficiënte en transparante manier mogelijk met oog voor korte en lange termijn en met evenwichtige belangenafwegingen.

Visie: binnen de kaders van pensioenwet en toezicht realiseren van de doelstelling van het pensioenfonds langs de weg van door het fonds geformuleerd beleid.

De strategie van het Fonds is:

- Zekerheid op de nominale uitkering door middel van een herverzekering met garantiecontract;
- het realiseren van een optimaal rendement op het vrije depot om te kunnen voldoen aan het indexatiebeleid;
- deskundig, competent en integer besturen van het pensioenfonds;
- transparant communiceren met alle belanghebbenden;
- verantwoording afleggen aan alle belanghebbenden.

Het bestuur heeft de missie, visie en strategie vastgesteld en zich gerealiseerd dat ook het geformuleerde beleid beter opgezet kan worden. Dit betekent dat in 2017 de ABTN een grondige revisie heeft gekregen en tegelijkertijd ook alle achterliggende beleidsdocumenten in lijn met de missie en visie zijn gebracht.

In 2017 is ook duidelijk geworden dat er in de toekomst mogelijk grote veranderingen op ons af komen en wij zijn dan ook een traject gestart om onze toekomstperspectieven in beeld te brengen.

Wettelijke wijzigingen

Toezicht

Het Fonds heeft sinds 2007 met de volgende 2 toezichthouders te maken.

- ‘De Nederlandsche Bank’ (DNB)
- De ‘Autoriteit Financiële Markten’ (AFM).

DNB richt zich op de vraag of de deelnemers aan de financiële markten erop kunnen vertrouwen dat hun contractpartner de aangegane financiële verplichtingen kan nakomen (prudentieel toezichthouder).

De AFM houdt zich bezig met het effecten typisch gedragstoezicht. Daarbij richt zij zich o.a. op de vraag of bestuurders en verbonden partijen van de financiële markten correct handelen en juist geïnformeerd worden. Naast het effecten typisch gedragstoezicht houdt de AFM bij pensioenfondsen ook toezicht op de communicatie naar de deelnemers, waarbij o.a. wordt gekeken of de deelnemers wel tijdig en juist geïnformeerd worden.

Er is in 2017 geen direct contact met DNB geweest. Wel zijn er drie bestuursleden een nieuwe termijn ingegaan. Na overleg met DNB was er geen hertoetsing nodig voor deze drie bestuursleden en zijn er goedkeurende brieven ontvangen. In deze procedure is ook meegenomen dat de BeleggingsAdviesCommissie (BAC) van start is gegaan en de herbenoemde secretaris daarvan onderdeel uitmaakt. Er is geen specifiek contact geweest met de AFM. Uiteraard zijn er van DNB en AFM algemene brieven ontvangen welke aan alle pensioenfondsen gestuurd zijn.

nFTK

In 2017 is de haalbaarheidstoets uitgevoerd, waarin de risicohouding, die bepaald is door de werkgever en de OR, is getoetst. Daarnaast is de ABTN vernieuwd. De uitkomsten uit de haalbaarheidstoets sluiten aan bij de verwachtingen. De uitkomsten van de haalbaarheidstoets zijn gedeeld met de werkgever en de OR. Het beleid is op verschillende punten in lijn gebracht met de huidige wetgeving. De ABTN is in lijn gebracht met het beleid.

Gelijke behandeling

De Commissie Gelijke Behandeling (CGB) houdt op vele fronten de regels, waaronder de thans algemeen aanvaarde regels in de pensioenwereld, tegen het licht. Via de kantonrechter, het hof en het Europese hof wordt er door deze commissie getracht om wettelijke regelgeving hieromtrent af te dwingen. In 2017 heeft dit voor het Fonds niet tot aanpassingen in het reglement geleid.

Naleving Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen is wettelijk verankerd. De normen in de Code zijn een aanvulling op wet en regelgeving. Er is ruimte om af te wijken van de normen, mits dit weloverwogen gebeurt. De Code gaat derhalve uit van het 'pas toe of leg uit'-beginsel. Daar waar niet (geheel) wordt voldaan aan de voorschriften van de Code, dient dit te worden uitgelegd. Overigens bepaalt de Code dat het gaat om de intentie, niet om de naleving van de letter. Het Fonds voldoet aan de meeste voorschriften in de Code. In deze paragraaf wordt uitgelegd op welke punten het Fonds daaraan niet of niet geheel voldoet.

Nr.	Norm Code Pensioenfondsen	Uitleg en Acties
3	Het bestuur stelt een missie, visie en strategie op. Ook zorgt het voor een heldere en gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus. Daarnaast toetst het bestuur periodiek de effectiviteit van zijn beleid en stuurt zo nodig bij.	De cyclus van beleid en verantwoording is nog niet geheel vastgelegd. Er zal in 2018 een notitie komen met daarin naast de missie en visie ook de strategie en de beleids- en verantwoordingscyclus, zodat deze voor stakeholders beschikbaar komt.
18	Het bestuur beschrijft in het jaarverslag helder en duidelijk de missie, visie en strategie van het pensioenfonds. Ook beschrijft het bestuur hierin of en in hoeverre het pensioenfonds de gestelde doelen heeft bereikt.	De missie, visie en strategie zijn opgenomen in het jaarverslag. Vanaf 2018 zal ook een terugblik worden opgenomen.
26	Het bestuur meet hoe effectief de ingezette communicatiemiddelen zijn. Dit doet het periodiek, maar ten minste elke drie jaar.	Met de invoering van de digitale communicatie van Aegon kunnen we meer informatie krijgen hoe veel deelnemers toegang krijgen tot hun eigen informatie. Dit wordt komende jaren opgepakt.

33	Het bestuur zorgt voor een heldere en expliciete taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering en hierbij passende adequate sturings- en controlemechanismen voor de uitvoering van de activiteiten van het pensioenfonds.	Door de functie van pensioenfondsadministrateur binnen het NLR worden veel uitvoeringswerkzaamheden verricht. De scheiding tussen uitvoering en bestuur ligt nauw, omdat zij ook bestuurslid is. Een in 2018 op te stellen omschrijving van het verschil van uitvoerings- en bestuurszaken zal hier verduidelijking in brengen. Werkzaamheden welke betrekking hebben op het uitvoeren van de pensioenregeling en vermogensbeheer worden door Aegon uitgevoerd. In 2016 en 2017 is dit punt niet uitgevoerd en staat daarom in 2018 opnieuw op de agenda.
46	Het bestuur zorgt ervoor dat in de statuten een schorsingsprocedure is vastgelegd.	In de statuten is geen schorsingsprocedure opgenomen. Wel is een ontslagprocedure opgenomen voor een door de deelnemers of pensioengerechtigden gekozen lid.
60	De zittingsduur van een bestuurslid is maximaal vier jaar. Een bestuurslid kan maximaal twee keer worden herbenoemd.	Voor twee bestuursleden en één plaatsvervangend bestuurslid wordt op dit moment de maximale benoemingstermijn overschreden. Eén van de bestuursleden treedt op 1 juli 2018 af. Voor het andere bestuurslid en het plaatsvervangende bestuurslid geldt dat het niet mogelijk is gebleken vervangende kandidaten te vinden met de benodigde expertise en geschiktheid. Er is een beleid om mensen te werven, op te leiden en in te werken voor de functie van bestuurslid.
66	Het bestuur stelt - in overleg met het desbetreffende orgaan - concrete stappen vast om te bevorderen dat fondsorganen divers worden samengesteld. Ook geeft het bestuur aan hoe en binnen welke termijnen het van plan is om de gewenste diversiteit in leeftijd en geslacht te realiseren. Het bestuur legt dit vast in een diversiteitsbeleid. Jaarlijks beoordeelt het bestuur in hoeverre de gestelde doelen zijn gehaald. Driejaarlijks evalueert het bestuur het diversiteitsbeleid.	Het diversiteitsbeleid is nog niet verwoord in een document en zal in 2018 vorm krijgen. In 2016 en 2017 is dit punt niet uitgevoerd en staat daarom in 2018 opnieuw op de agenda.
67	In het bestuur, het VO of het BO zitten ten minste één man en één vrouw.	In het bestuur zitten 3 vrouwen, in het verantwoordingsorgaan geen. Bij de volgende uitvraag voor het verantwoordingsorgaan zal nadrukkelijk ook gezocht worden naar geschikte vrouwelijke kandidaten.

68	In het bestuur, het VO of het BO zitten ten minste één lid boven en één lid onder de veertig jaar.	Iedereen in het bestuur en het verantwoordingsorgaan is boven de 40. Bij de volgende uitvraag zal nadrukkelijk ook gezocht worden naar geschikte 'jonge' kandidaten. Voor het bestuur heeft zich een kandidaat gemeld die momenteel aan de vereiste van onder de 40 voldoet.
69	Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening mee bij het opstellen van de competentievisie.	De profielschetsen zullen aangepast worden in combinatie met 66
70	Bij de vervulling van een vacature wordt actief gezocht (en/of actief opgeroepen om te zoeken) naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.	Zie 66/69
71	Het bestuur en het BO toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen.	Zie 66/69

Herverzekeringscontract

In 2017 is uitkeerbare overrente voor het Fonds gerealiseerd. Voor een overzicht van de totstandkoming van de uitkeerbare overrente wordt verwezen naar hoofdstuk 2.4 van dit verslag.

Beleggingsportefeuille verzekerde depot

In 2017 is de rente op staatsleningen nog steeds historisch laag gebleven en zelfs nog iets gedaald ten opzichte van 2016. Een lagere rente levert immers een hogere waarde van de obligatie op. Omdat 80% van de portefeuille in vastrentende waarden is belegd, is hiervan het gevolg dat er toch nog relatief veel rendement op dit deel van de portefeuille is geweest.

De overige markten (aandelen en vastgoed) hebben ook voor een positief rendement gezorgd. De renteafdekking van de portefeuille heeft dit jaar voor een verlaging van het resultaat gezorgd. De opwaartse rentebeweging aan het einde van het jaar heeft het positieve rendement van de neerwaartse beweging van de rente in het eerste deel van het jaar niet volledig teniet gedaan.

Het resultaat van de beleggingsportefeuille voor het verzekerde depot exclusief renteswap (de zogenaamde SLM) is 4,76% en na kosten 4,45%. De gebruikte benchmark liet een stijging van 2,95% zien en de toegevoegde waarde van de beleggingsstrategie van Aegon heeft 1,46% extra rendement opgeleverd.

De beleggingen in vastrentende waarden hebben een positief effect op het rendement van het verzekerde depot gehad. Ook de beleggingsstrategie van Aegon heeft een bijdrage aan extra rendement opgeleverd. De aandelenportefeuille heeft een iets groter deel van het rendement veroorzaakt, maar is slecht 20% van het depot. De beleggingsstrategie van Aegon heeft ook hier gezorgd voor een outperformance van de benchmark (11,55% tegenover 9,96% van de benchmark).

De lange termijnrente is in 2017 erg volatiel geweest en over het hele jaar genomen iets hoger geworden. Hierdoor voegt de SLM negatief resultaat toe van -14,15% en wijzigt het resultaat van 4,45% naar 2,32%. Tegelijkertijd wordt echter door de waardering van de voorziening (VPV) op marktwaarde de benodigde voorziening lager. Dit leidt uiteindelijk per saldo tot een positieve overrente in 2017 voor zowel de rechten in de eindloonregeling en in de middelloonregeling.

De totale beleggingskosten bedragen 0,30% van de portefeuille. De kosten bestaan uit:

(1) De beheerfee en (2) overige vaste kosten (vergoeding voor kosten van toezichthouders, kosten van bewaring, kosten van (accountants)controle, kosten van (juridisch) advies, oprichtingskosten, administratiekosten en marketing- en communicatiekosten). De beheer- en transactiekosten worden verrekend in de koersen van de beleggingsfondsen. In paragraaf 2.3.4 worden deze kosten uitgesplitst naar beleggingscategorie weergegeven.

De gebruikelijke twee beleggingsgesprekken met Aegon hebben plaats gevonden in de maanden april en december 2017. Deze twee gesprekken hebben niet geleid tot een veranderd beleggingsbeleid.

Beleggingsportefeuille voor risico pensioenfondsen

In 2005 heeft de adviserend actuaris berekend welke pensioenen (resp. pensioengrondslagen) er naar verwachting de komende jaren in aanmerking komen voor eventuele indexatie. Dit is een oplopende curve. Een onzekere factor is de hoogte van de inflatie. Om de gevolgen van deze onzekerheid te beheersen, heeft het Pensioenfonds NLR in 2006 een zogenoemde “inflatieswap” afgesloten voor de periode tot 2025 om de financiering van eventuele toekomstige indexaties zekerder te stellen (zonder dat er sprake is van een garantie). Deze swap dekt niet het gehele inflatierisico af, maar ongeveer 60%. Zie ook paragraaf 2.3.5.

Door marktomstandigheden d.w.z. de lage inflatie en door de banken steeds aangegeven hoge verwachting van de inflatie, die tot op heden niet uitkomen is, is er nog geen vervolg gestart op deze “inflatieswap”. Daarnaast is er nauwelijks aanbod uit de markt voor een swap op de Nederlandse inflatie. Het bestuur doet wel regelmatig onderzoek naar de mogelijkheden van afdekking van het inflatierisico.

Sinds 2005 was de niet aan de indexatieswap gekoppelde ‘vrije reserve’ bij Aegon ondergebracht in de beleggingsportefeuille van het herverzekeringcontract.

In 2015 is om een aantal redenen de beleggingsportefeuille voor risico van het pensioenfonds afgesplitst en overgebracht naar Aegon Asset Management. Deze overheveling heeft per 1 november 2015 plaatsgevonden. In 2017 heeft deze portefeuille een rendement na kosten van 9,52% (2016: 7,02%) opgeleverd. In deze beleggingsportefeuille is geen rente afdekking aanwezig, omdat de rendementen dan naar verwachting beter matchen met de looninflatie. Daarnaast is het percentage aandelen wat hoger gekozen dan in het nominale depot, waardoor we verwachten dat de rendementen hier hoger kunnen worden dan in het verzekeringsdepot, maar er zijn geen garanties op een hoger rendement.

Naast de belegging bij Aegon Asset Management zijn er voor de beleggingen voor risico van het pensioenfonds ook een set staatsobligaties bij de ABN AMRO MeesPierson ondergebracht. De uitkeringen van deze obligaties sluiten aan bij de jaarlijkse kosten voor de inflatieswap. Naast deze uitkeringen zijn er ook nog een aantal obligaties met een looptijd langer dan de inflatieswap aanwezig.

Pensioenadvies

De adviserende actuaris van Willis Towers Watson B.V., de heer H. Zaghdoudi, heeft gedurende het jaar 2017 een van de tien bestuursvergaderingen bijgewoond. Bij de overige vergaderingen was

mevrouw A. Plekker aanwezig als adviseur, omdat de adviserend actuaris niet aanwezig kon zijn. Adviezen werden gegeven op velerlei gebied.

Reglement en uitvoeringsovereenkomst

Het pensioenreglement en de uitvoeringsovereenkomst zijn tegen het licht gehouden en in lijn gebracht met de missie, visie en de daaruit volgende beleidslijnen. Er zijn geen ingrijpende wijzigingen aangebracht.

Compliance

De Compliance Officer (CO) van het Pensioenfonds NLR (Fonds) is door het bestuur van het Fonds benoemd. Door het Fonds werd ook een taakomschrijving van de CO opgesteld die is gebaseerd op de Gedragscode van het Fonds.

De CO ziet toe op de naleving van de wettelijke gedragsregels en de normen die het Fonds zichzelf heeft opgelegd in de gedragscode van het Fonds. Hiertoe beschikt de CO onder meer over de volgende taken en bevoegdheden:

- Het zorg dragen voor de nodige bewustwording van de aan het Fonds verbonden personen op het gebied van compliance aan de hand van de gedragscode.
- Het jaarlijks rapporteren over zijn werkzaamheden en het doen van aanbevelingen op basis van de resultaten van zijn werkzaamheden.
- Het verlenen van toestemming of goedkeuring voor zover een verbonden persoon in verband met het aanvaarden dan wel het geven van relatiegeschenken, het aanvaarden van nevenfuncties, het hebben van financiële belangen in een bedrijf of instelling waarmee het Fonds een zakelijke relatie onderhoudt toestemming of goedkeuring nodig heeft.

De heer M.W.H. Puijk heeft in het verslagjaar de taak van CO waargenomen. In het verslagjaar werd door hem er voor gezorgd dat iedere verbonden persoon de verplichte verklaring heeft ondertekend over de naleving van de Gedragscode van het Fonds.

Daarnaast werd in een aantal gevallen door de CO goedkeuring verleend aan verbonden personen voor het aanvaarden van uitnodigingen door AEGON voor het bijwonen van evenementen en het in ontvangst nemen van een aantal (kleinere) geschenken.

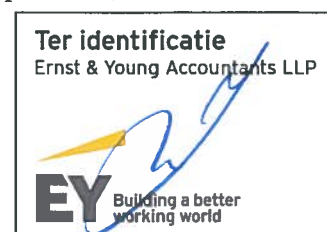
Communicatie

Verplichte communicatie

Vanaf 2008 is het Fonds verplicht om aan iedere actieve deelnemer een Uniform Pensioenfonds Overzicht (UPO) te verstrekken. Het doel van de UPO is dat men, bij welk pensioenfonds men in de toekomst ook aangesloten is, de overzichten in dezelfde vorm krijgt. Wel kunnen de regelingen zelf afwijkend zijn.

De AFM heeft bepaald dat een UPO slechts met twee uniforme berekeningsdata mag worden verstrekt, zijnde 1 januari of 31 december. Vanaf 2010 wordt de UPO op basis van gegevens van 31 december van het voorgaande jaar verstrekt.

De startbrief is vernieuwd naar de standaard van Pensioen 1-2-3 en gepubliceerd op de site, maar wordt ook aan alle nieuwe medewerkers gestuurd bij hun aanstellingsbrief.

Ook op MijnAegon.nl kunnen alle deelnemers de informatie volgens Pensioen 1-2-3 terugvinden. Daarbij zijn ook een aantal documenten van het Pensioenfonds opgenomen en wordt er verwezen naar de eigen site van het Pensioenfonds.

Pensioenregister (mijnpensioenoverzicht.nl)

Voor alle deelnemers geldt dat deze website de situatie laat zien, zoals die in de laatste UPO is gepresenteerd. Ondertussen zijn er ontwikkelingen om vaker gegevens naar deze site over te hevelen. Naast deze site is nu ook Pensioen 1-2-3 actief, waarop deelnemers de gegevens over hun eigen pensioenregeling kunnen bekijken. De startbrief (Laag 1 van de 3) is vanaf 2016 opgemaakt volgens de spelregels van Pensioen 1-2-3 en in de loop van 2016 zijn ook de andere lagen gevuld.

Vrijwillige communicatie

De intranetsite van het Fonds (<http://pfnlr.nl>) is bijgewerkt met nieuwe informatie en ingericht volgens Pensioen 1-2-3. Deze intranetsite is ook geschikt om te kijken wat er in bijzondere situaties door deelnemers geregeld moet worden (samenwonen, scheiden enz.). Tevens zijn het nieuwe pensioenreglement, de nieuwe startbrief en de vernieuwde brochure op de site gezet, zodat deze documentatie aansluit bij het nieuwe reglement per 1 januari 2017.

Er is in 2017 een nieuwsbrief door het Pensioenfonds NLR verzonden.

In de nieuwsbrief is een toelichting opgenomen over de stand van zaken over de indexatiepercentages, de invoering van de pensioeninformatie bijeenkomst en de BeleggingsAdviesCommissie.

Algemene deelnemersvergadering

Op 20 juni 2017 heeft het bestuur besloten, na advies van het VO, om de statuten aan te passen en de ADV op te heffen.

In een bijeenkomst met deelnemers is deze besluitvorming uitgelegd en is aangegeven op welke manieren er informatie verstrekt gaat worden. Ook is uitgelegd dat in het bestuur en het verantwoordingsorgaan vertegenwoordigers van de deelnemers zijn opgenomen.

Jaarlijks zal een pensioeninformatie bijeenkomst worden gehouden, om de deelnemers op een laagdrempelige manier informatie over hun pensioen en het pensioenfonds in zijn algemeenheid te geven.

Deskundigheidsbevordering/Geschiktheid

Vanaf 2008 dient te worden aangegeven welke stappen het Fonds heeft genomen om de deskundigheid te bevorderen c.q. op het vereiste niveau te houden.

Hiertoe is een Deskundigheidsplan gemaakt. Dit deskundigheidsplan gaat uit van het Plan van Aanpak zoals opgesteld door de pensioenkoepels. In 2014 zijn de kennis- en kunde-eisen van DNB aangepast en wordt gekeken of de bestuursleden "geschikt" zijn. Naast de kennis wordt ook naar competenties gekeken van de afzonderlijke bestuursleden en naar het bestuur als geheel. Daarom heeft het gehele bestuur begin 2018 deelgenomen aan de zelfevaluatie over 2017. De in 2016 onstane competentiematrix is tegen het licht gehouden. Daarnaast hebben enkele bestuursleden een cursus binnen hun expertisegebied gevolgd, welke leidt tot Geschiktheidsniveau B. In vervolg hierop zal het opleidingsplan naar "Geschiktheid" verder worden uitgebreid.

In 2017 hebben twee bestuursleden ook nog deelgenomen aan de leergang 'Uitgangspunten beleid & verantwoording' op niveau B van het SPO.

Er zijn verdiepingscursussen gevolgd zoals:

- OPF themadag, DNB seminar (“actuarissen middag”), TW seminars, Aegon seminars en diverse andere congressen en seminars.
- Training en ontwikkelingen op het gebied van Goed Pensioenfondsbestuur en beleggingen.

Overige zaken

Pensioenwet

In 2014 is de Wet Versterking Pensioenfondsbestuur in werking getreden. Het Fonds heeft besloten het huidige paritaire model voor tenminste de komende drie jaar te willen aanhouden en daarbij de zetel van het algemeen Bestuurslid beschikbaar te maken voor een vertegenwoordiger van de gepensioneerden in het Bestuur. Op dit moment neemt een actieve deelnemer de plaats van de gepensioneerde in het bestuur in. Zijn plaatsvervanger is wel uit de geleding “gepensioneerden”.

Evaluatie Wet Versterking Pensioenfondsbestuur

In 2014 is gekozen voor een paritair bestuursmodel. In 2018 zal geëvalueerd worden of dit model nog steeds het juiste bestuursmodel voor het fonds is.

Fiscale zaken

In het kader ‘Witteveen’ zijn de fiscale maximale belastingvrije opbouwpercentages naar beneden bijgesteld. Deze bijstelling geschiedt trapsgewijs. Per 1 januari 2015 is er een nieuwe pensioenregeling op basis van middelloon van kracht. Deze beslissing werd mede genomen op basis van de aanbevelingen van een daartoe ingestelde pensioencommissie. In 2015 heeft de daadwerkelijke implementatie plaatsgevonden.

De verschuiving ingangsdatum pensioenen (per 01/01/2017 met in totaal 3 maanden naar 65 jaar + 9 maanden) wordt, indien gewenst door de deelnemer, door Aegon middels de reeds bestaande mogelijkheid van uitstel pensioeningang toegepast. Het later uitbetalen dan op leeftijd 65 is echter geen verplichting. In ons pensioenreglement is opgenomen dat het pensioen op 1 datum ingaat, dus als de deelnemer kiest om zijn pensioen in te laten gaan, gaat zowel het deel met pensioenrichtleeftijd 65 jaar als het deel met pensioenrichtleeftijd 67 jaar in.

Klachten

Er zijn in 2017 geen klachten ontvangen door het bestuur.

Ontwikkelingen in 2018

- Implementatie van het Pensioenakkoord

De uitvoering van het Pensioenakkoord is nog steeds niet geheel verwerkt in wetgeving.

In 2017 is de door de Wet verhoging AOW- en pensioenrichtleeftijd geen verhoging geïnitieerd zodat de AOW-leeftijd op 67 jaar en 3 maanden blijft. Ook de pensioenrichtleeftijd blijft in 2019 op 68 jaar.

Het pensioengevend salaris is gemaximeerd op € 105.075,- per 1 januari 2018.

- Implementatie van Vrije Depot II

In de uitvoering van de middelloonregeling van 2015 is opgenomen dat het overschot van de premie en de overrente over het gedeelte van de beleggingen, behorende bij deze regeling, zal worden gebruikt voor het betalen van toekomstige garantiekosten van deze groep en het toekennen van indexatie. Nu er in 2017 overrente is gegenereerd en in 2018 zal worden uitgekeerd, zal in de jaarrekening van 2018 naast het Vrije Depot ook een overzicht van de Vrije Depot II worden

gemaakt. Hierin zullen we inzichtelijk maken aan de deelnemers op welke basis de toekenning van indexatie aan de actieven plaatsvindt.

2.3 Financiële toelichting

2.3.1 Grondslagen voor de verslaglegging

Per 1 januari 2007 is de Pensioenwet in werking getreden. Onderdeel van de Pensioenwet is het nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK) met ingang van 1 januari 2015. In het nFTK is de manier vastgelegd waarop De Nederlandsche Bank N.V. (DNB) haar toezicht op pensioenfondsen uitoefent. Het nFTK stelt daarbij de kaders waarbinnen een pensioenfonds moet opereren. Met ingang van verslagjaar 2015 is het nFTK toegepast op de jaarverslaggeving.

Het nFTK gaat uit van een *fair value*-waardering (marktwaarde) van activa en passiva:

- de pensioenverplichtingen worden berekend volgens overlevingskansen van de prognosetafel 2016 inclusief de toepassing van fonds specifieke ervaringssterfte op basis van Willis Towers Watson model 2016. Dit i.v.m. de verwachte sterfte op basis van de 'bevolking' van het NLR. De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt op basis van de rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB.

De grondslagen voor de verslaglegging zijn, gezien het gebruik van een meer prudente prognosetafel en marktwaarde van de activa en passiva in de verslaglegging niet gelijk aan de grondslagen waarvoor het Pensioenfonds een contract heeft met Aegon zoals beschreven onder hoofdstuk 1.3 van dit verslag.

2.3.2 Risico paragraaf

In de overeenkomst met de werkgever (de zogenoemde 'Uitvoeringsovereenkomst') is vastgelegd dat de werkgever maximaal 22% van de pensioengrondslag bijdraagt aan het Pensioenfonds en daarnaast de ingehouden deelnemersbijdragen van maximaal 7% van de pensioengrondslag.

Het Pensioenfonds is voor de nominale aanspraken volledig herverzekerd.

Per 2015 is een herziening van het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen (Besluit nFTK) in werking getreden. Op grond van die herziening mogen fondsen die hun risico's bij een verzekeraar hebben verzekerd het kredietrisico op de verzekeraar buiten beschouwing laten bij de berekening van het Vereist Eigen Vermogen (VEV artikel 12 Besluit nFTK).

Het inflatierisico is tot 2025 voor een beperkt deel door middel van een inflatieswap afgedekt. Een nadere beschrijving hiervan wordt onder 2.5.5 gegeven. Voor het overige deel zijn de gelden voor indexatie ondergebracht bij Aegon Asset Management in de licht gewijzigde beleggingsverhouding (nu 53% aandelen/vastgoed en 47% vastrentend) vergeleken met de gelden die Aegon beheert voor de nominale VPV (20%/80%). Er is ook nog een gedeelte onder gebracht bij ABN AMRO MeesPierson. (4%/96%). In totaal is de verhouding in de het vrije vermogen 43% aandelen/vastgoed en 57% vastrentend. In 2018 vindt een herschikking plaats naar 40%/60%, zoals vastgelegd in het beleggingsplan, naar aanleiding van de ALM en de risicobudgeteringsstudie.

Op grond van artikel 96 van de Pensioenwet dient er in het jaarverslag melding te worden gemaakt over het functioneren van het pensioenfonds. Hierbij dienen in ieder geval de volgende punten te worden opgenomen, waarbij de voor het Fonds vigerende situatie is beschreven:

- Het Fonds heeft in 2017 geen dwangsom of boetes opgelegd gekregen van een van de toezichhouders (DNB of AFM).
- Het Fonds heeft in 2017 geen aanwijzing ontvangen.
- Er is in 2017 geen bewindvoerder aangesteld.
- Er is geen herstelplan van toepassing zoals omschreven in artikel 138 van de Pensioenwet.
- Er is geen maatregel minimaal vereist eigen vermogen van toepassing zoals omschreven in artikel 140 van de Pensioenwet.

Het niet hoeven opstellen van een herstelplan is een gevolg van het feit dat het Fonds is herverzekerd. De voorwaarde om te kwalificeren als herverzekerd fonds is dat bij vertrek bij de herverzekeraar de eventuele negatieve overrente blijft staan en de toekomstige garantiekosten uit de (eventuele) toekomstige overrente worden betaald. Het niet hebben van een herstelplan heeft bij een herverzekerd contract geen relatie met de dekkingsgraad van het Fonds, aangezien de verzekeraar de toekomstige uitkeringen garandeert.

In het kader van het nFTK is er als herverzekerd fonds alleen sprake van 1% opslag voor ‘minimaal vereist eigen vermogen’.

Deze opslag bedraagt ultimo 2017: 4.757(2016: 4.857, 2015: 4.539; 2014: 4.324)

Uitbestedingsrisico (ISAE 3402 rapportages)

De interne beheersing van de herverzekeraar wordt middels ISAE 3402 Type II rapporten (Aegon Investment Management B.V. en Aegon Business Line Pensioenen) verwoord.

Beide ISAE 3402 Type II rapporten van Aegon over de periode 1 januari 2017 tot 31 december 2017 worden door PWC gecontroleerd en er is in beide rapporten een oordeel zonder beperking afgegeven. Het management van AIM geeft aan dat de maatregelen die zijn genomen naar aanleiding van het vorige rapport hun effect hebben gehad op de uitkomsten van de controle in 2017.

Ook het management van Aegon Business Line Pensioenen heeft de maatregelen naar aanleiding van het rapport van vorig jaar opgepakt. Een nieuwe interne structuur heeft een positieve uitwerking.

Aegon geeft in zijn document ‘*Beleid Verantwoord Beleggen*’ aan dat er een uitsluitingenbeleid van toepassing is op alle bedrijven die direct betrokken zijn bij het vervaardigen, ontwikkelen, onderhouden of verhandelen van de volgende soorten wapens, munitie en mijnen:

biologische wapens, chemische wapens, anti-persoonsmijnen, clusterbommen, en munitie met verarmd uranium.

Bij indirecte betrokkenheid door een aan de onderneming juridische verbonden entiteit, zoals moederbedrijf of dochteronderneming, geldt een belang van 25% als drempel voordat tot uitsluiting wordt overgegaan.

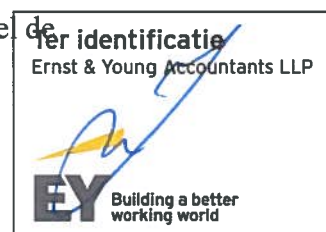
Aangaande nucleaire wapens, sluit Aegon bedrijven uit die direct betrokken zijn bij het vervaardigen, ontwikkelen, onderhouden of verhandelen van nucleaire wapens in landen waarvoor dat onder het non-proliferatieverdrag niet is toegestaan.

Voor een verdere verhandeling en detaillering hierover wordt verwezen naar het door Aegon uitgegeven document ‘*Beleid Verantwoord Beleggen*’.

Naar aanleiding van de in september 2013 definitief geworden Code Pensioenfondsen heeft het Fonds Integraal RisicoManagement (IRM) op de agenda staan. Behalve de hierboven benoemde risico’s waar (gedeeltelijk) sprake is van afdekking heeft het bestuur ook andere risico’s benoemd, o.a. de risico’s die herverzekering met zich meebrengt, welke continue geëvalueerd worden. De voornaamste staan hieronder beschreven:

Renterisico

Renterisico is het risico dat verband houdt met een verandering van de rente. Zowel de

vastrentende beleggingen als de verplichtingen en in mindere mate de overige activa en passiva zijn gevoelig voor fluctuaties van de marktrente. Voor de volledig verzekerde aanspraken ligt dit risico bij Aegon. Het fonds dekt renterisico's gedeeltelijk af middels een SLM ('Strategic Liability Matching' – SLM), een derivaat dat de duration mismatch afdekt tussen beleggingen en verplichtingen.

Beleggingsrisico

Het beleggingsrisico is het risico van een daling van de waarde van de beleggingen zoals aandelen en andere beleggingsinstrumenten. Het Bestuur neemt ten aanzien van zijn beleggingsstrategie een defensief standpunt in. Het belangrijkste middel om het nominale pensioen te kunnen garanderen is de herverzekering van het pensioendepot dat PFNLR met Aegon is aangegaan. Binnen dit depot heeft het bestuur gekozen voor SAF 80 (vast rentend) /20 (zakelijke waarden) fonds. Aan de andere kant zijn er beleggingen voor risico van het fonds, waaruit de toekomstige indexaties gefinancierd kunnen worden. Hier is het fonds voorzichtig offensiever gaan beleggen. In 2017 is van de huidige 90% (vastrentend)/10% (zakelijke waarden) naar een 60%/40% verhouding gegaan, zodat de verwachting is dat hier een groter rendement gehaald zal kunnen worden, terwijl de neerwaartse risico's beperkt blijven.

Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico omvat de risico's van negatieve resultaten op de actuariële grondslagen, die worden gebruikt bij de vaststelling van de technische voorzieningen. Het belangrijkste risico in dit kader is de ontwikkeling van de levensverwachting. Regelmatig (eens in de 2 a 3 jaar en voor het laatst in 2016) voert het bestuur een onderzoek uit naar de overlevingsgrondslagen.

Indexatierisico

Het indexatierisico komt voort uit het feit, dat prijs- of looninflatie leidt tot de wens om te komen tot indexatie van de opgebouwde pensioenrechten en -aanspraken. De voorziening pensioenverplichtingen heeft alleen betrekking op de opgebouwde nominale pensioenverplichtingen, omdat de indexatieambitie voorwaardelijk is. De verwachte toekomstige indexatie heeft daarom geen gevolgen voor de voorziening pensioenverplichtingen. Wanneer het Bestuur in enig jaar besluit om te indexeren, heeft dat natuurlijk wel gevolgen voor de stijging van de voorziening pensioenverplichtingen in dat jaar. Het risico wordt mede beheerst door de discretionaire bevoegdheid van het Bestuur jaarlijks te besluiten of, en zo ja in welke mate indexatie zal plaatsvinden.

In dit kader maakt het fonds deels gebruik van inflatieswaps waarmee de daadwerkelijke inflatie voor de indexatie van de slapers en gepensioneerden deels wordt afgedekt door betaling van een premie gebaseerd op een vaste inflatie.

Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat het Pensioenfonds over onvoldoende liquide middelen beschikt om de lopende betalingen, waaronder de pensioenuitkeringen, te kunnen verrichten. Het Fonds is volledig herverzekerd en heeft in de overeenkomst opgenomen dat Aegon de betalingen aan gepensioneerden op zich neemt. Hierdoor speelt dit risico voor het Fonds minder.

Kredietrisico

Hierbij wordt het risico verstaan, dat een tegenpartij niet aan de betalingsverplichtingen kan voldoen. Het belangrijkste deel van dit risico ligt bij Aegon, als zij niet meer aan haar betalingsverplichtingen kan voldoen, bijvoorbeeld bij een faillissement. De kans hierop wordt evenwel klein inschat, omdat Aegon een hoge rating heeft in vergelijking met andere verzekeraars. De ontwikkeling van de kredietwaardigheid van Aegon wordt gemonitord.

Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico dat problemen ontstaan door niet afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag of andere (externe) gebeurtenissen. Dit soort risico's wordt afgedekt door een veelheid van elkaar aanvullende maatregelen. Consequente controle van de gegevens, die worden aangeleverd/vervaardigd door de verschillende partijen (werkgever, adviseur(s) en herverzekeraar), beperken en voorkomen fouten. Voor wat betreft de deskundigheid van de bij het Pensioenfonds betrokken personen geldt, dat de deskundigheid een doorlopend onderwerp van aandacht is. Met regelmaat worden seminars bezocht en worden cursussen gevolgd.

Compliance risico's (wettelijk-, integriteit- en juridisch risico)

De compliance risico's omvatten o.a. het risico dat niet of niet tijdig de consequenties van (veranderende) wet- en regelgeving worden onderkend, waardoor wet- en regelgeving op onderdelen worden overtreden. Het voldoen aan wet- en regelgeving, alsmede aanpassingen door wijzigingen daarin, kunnen onder meer resulteren in (al dan niet structureel) hogere kosten inclusief veranderingskosten. Ook kan nieuwe wetgeving van invloed zijn op waarderingen en/of het financiële beleidskader. Het fonds beoogt het eerste te beheersen, door onder meer het kennis nemen van ontwikkelingen (inclusief permanente educatie) en het inrichten van bestuurlijke processen/beheer kaders. Het tweede vormt voor het fonds een extern gegeven, waarop het fonds zo goed mogelijk beoogt in te spelen. Daarnaast omvat het ook het risico dat interne regelgeving, zoals de gedragscode en beleggingsrichtlijnen, niet wordt nageleefd. Beheersing hiervan vindt plaats door het maken van de afspraken in de procedurenota met de uitvoeringsorganisatie over de inrichting en naleving van compliance aldaar. Daarnaast heeft het fonds een eigen Compliance Officer aangesteld, die toeziet op de naleving van de gedragscode door het Bestuur van het Fonds.

2.3.3 Integraal Risico Management

Het Bestuur bespreekt de verschillende risico's, vastgelegd tijdens een jaarlijkse risico analyse, en dit leidt tot een hoger risicobewustzijn en tot een integrale bespreking/behandeling van de risico's van het Fonds. Het Bestuur bekijkt de IRM bij elk te nemen besluit, voor welke risico's het besluit invloed heeft. De verslaglegging van afweging van de risico's bij elk te nemen besluit wordt opgenomen in een voorlegger. Deze voorlegger vormt een onderdeel van de notulen van de vergaderingen. Het Bestuur zal deze vastlegging onderdeel maken van de IRM.

2.3.4 Uitvoeringskosten

Het Fonds volgt zo veel als mogelijk de 'Aanbevelingen Uitvoeringskosten' van de Pensioenfederatie. De uitvoeringskosten worden in 3 getallen weergegeven:

- Kengetal kosten van het pensioenbeheer in euro per deelnemer
- Kengetal kosten vermogensbeheer in % van het gemiddeld belegd vermogen
- Kengetal transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen

Pensioenbeheer

Op basis van het stramien van de Pensioenfederatie zijn de administratie- en beheerkosten voor de pensioenadministratie in 2017: 382 (2016: 419) De kosten voor pensioenbeheer per deelnemer/pensioengerechtigde bedraagt volgens de nieuwe definitie in 2017 € 281 (2016 € 314). De afname in kosten per deelnemer wordt veroorzaakt door de kosten die in 2016 nog gemaakt zijn voor afronding van het nieuwe contract.

Als percentage van de gemiddelde technische voorzieningen waren de kosten voor pensioenbeheer in 2017 8 basispunten (2016: 9 basispunten).

De garantielasten zijn geen onderdeel van het stramien van de Pensioenfederatie voor de administratie- en beheerlasten, maar bedragen in 2017 3 basispunten (2016: 2 basispunten). Deze stijging komt voort uit de groei van de opbouw in het huidige contract. De garantielasten over het vermogen opgebouwd voor 2016 worden verrekend met de overrente uit dat vermogen. Dit is opgenomen in de opstelling van de overrente in paragraaf 2.5.

Vermogensbeheer en transactielasten "Verzekerde depot"

Het Fonds belegt in beleggingsfondsen van Aegon. De lasten vermogensbeheer bestaan uit alle doorlopende lasten die aan de beleggingsfondsen worden toegerekend: beheerlasten, service lasten (toezicht, bewaring, accountant, adviseurs etc.) en, indien van toepassing, transactielasten en performance lasten. De Ongoing Charges Figure (OCF) c.q. (Synthetische) Total Expense Ratio ((S)TER) uit het meest recent beschikbare jaarverslag van een beleggingsfonds is gehanteerd om de lasten vermogensbeheer te bepalen. In de OCF c.q. (S)TER van het beleggingsfonds zijn tevens begrepen de doorlopende lasten van andere Aegon fondsen waarin dat fonds belegt. Wanneer een fonds onderliggend belegt in fondsen van aan Aegon en niet aan Aegon gelieerde externe managers wordt de meest recent beschikbare OCF c.q. STER gehanteerd. De OCF c.q. STER bevat de doorlopende lasten van niet aan Aegon gelieerde fondsen wanneer het fonds daarin gemiddeld over een boekjaar meer dan 10% van het beheerde vermogen direct of indirect belegt. Wanneer de externe managers weer beleggen in andere beleggingsinstellingen zoals fund of funds zijn, vanwege het gebrek aan inzicht in de lasten van deze onderliggende beleggingsinstellingen, deze lasten niet meegenomen in de OCF c.q. STER. De vaste beheerlasten en de lasten voor advies vermogensbeheer zijn in de lasten vermogensbeheer opgenomen. De omvangskortingen, die het Fonds in het boekjaar terugontvangt van Aegon, zijn in mindering gebracht op de lasten vermogensbeheer. De transactielasten bestaan uit de toe/uitredingslasten van de beleggingsfondsen, berekend op basis van de opslag- (aankoop) c.q. afslag- (verkoop) percentages van fondsen. In het geval van herbelegging van dividend of interest worden door de fondsen geen toetredingslasten in rekening gebracht.

De lasten vermogensbeheer en de transactielasten worden gerelateerd aan het gemiddeld belegd vermogen. Voor de berekening van het gemiddeld belegd vermogen wordt gebruik gemaakt van vijf meetmomenten, einde voorgaand boekjaar en de vier kwartaaleinden, met als weging 0,5:1:1:1:0,5.

De beheerlasten van Aegon bedragen over 2017 bruto 1.599 (2016: 1.636).

De "performance gerelateerde lasten" zijn voor verschillende fondsen gespecificeerd. Deze bedragen 5 (2016: 0).

De transactielasten bedroegen in 2017 86: (2016: 90), hetgeen 0,02% (2016: 0,02%) van het gemiddeld belegd vermogen bij Aegon bedraagt.

Over de variabele beheerlasten wordt een staffelkorting gegeven. De netto beheerlast komt hiermee voor 2017 op 1.298 (2016: 1.336) zijnde 0,30% (2016: 0,30%) van het gemiddeld belegd vermogen in het verzekerde depot bij Aegon.

Uitgesplitsing naar beleggingscategorie geeft het volgende overzicht:

Beleggingscategorie	Beheerkosten	Performance		% Transactiekosten	%
		% fee	%		
Vastgoed	109	0,61%	1 0,00%	9	0,02%
Aandelen	207	0,61%	2 0,00%	17	0,04%
Alternatieve beleggingen	76	1,01%	1 0,00%	5	0,03%
Vastrentende waarden	694	0,23%	0 0,00%	27	0,02%
Hedgefonds	238	1,30%	1 0,00%	10	0,04%
Commodities	0	0,59%	0 0,00%	0	0,03%
Overige beleggingen	31		0	3	
Totaal exclusief overlay	1.356	0,35%	5 0,00%	70	0,02%
Overlay beleggingen	153	0,40%	0	16	0,01%
Totaal beleggingen	1.508	0,36%	5 0,00%	86	0,02%

De overige kosten bedragen -300 (2016: -300). Dit zijn de vaste beheervergoeding, overige kosten en de korting op de beheervergoeding.

In de jaarrekening wordt alleen de “overige kosten” getoond, omdat de beheerkosten, performance fee en de transactiekosten in het verzekerde depot worden verrekend. De beleggingsfondsen kennen een kostenstructuur, waarbij alle kosten en koersverschillen worden verrekend met de koerswaarde van de fondsen.

Vermogensbeheer en transactiekosten “Vrije depot”

Het vrije depot is in 2015 overgeheveld van Aegon Levensverzekering naar Aegon Asset Management (AAM). Dit depot wordt in beleggingsfondsen van Aegon belegd.

De beheerkosten voor het vrije depot bij AAM bedragen over 2017: 340, zijnde 0,38% (2016: 282 (0,44%)) van het gemiddeld belegd vermogen bij AAM. De “performance gerelateerde kosten” zijn voor verschillende fondsen gespecificeerd. Deze bedragen 4 (2016: 0).

De transactiekosten bedroegen in 2017: 25, hetgeen 0,02% (2016: 13 (0,02%)) van het gemiddeld belegd vermogen bij AAM bedraagt.

Uitgesplitst naar beleggingscategorie geeft het volgende overzicht:

Beleggingscategorie	Beheerkosten	Performance fee		% Transactiekosten	%
		%	%		
Vastgoed	16	0,55%	0 0,00%	1	0,13%
Aandelen	121	0,48%	3 0,00%	19	0,01%
Alternatieve beleggingen	0		0	0	
Vastrentende waarden	157	0,29%	0 0,00%	2	0,02%
Hedgefonds	44	0,89%	1 0,00%	4	0,01%
Commodities	0		0	0	
Overige beleggingen	1		0	0	
Totaal exclusief overlay	340	0,38%	4 0,00%	25	0,02%
Overlay beleggingen	0		0	0	
Totaal beleggingen	340	0,38%	4 0,00%	25	0,02%

De overige kosten bedragen in 2017: 5 (2016: 25). Dit zijn de vaste beheervergoeding, overige kosten en de korting op de beheervergoeding. De overige kosten zijn in 2017 gedaald, omdat de beleggingen zijn toegenomen in waarde door stortingen en koersstijgingen. Hierdoor wordt er meer korting in de staffel verleend.

In de jaarrekening worden alleen de “overige kosten” getoond, omdat de beheerkosten, performance fee en de transactiekosten in het vrije depot worden verrekend. De beleggingsfondsen kennen een kostenstructuur, waarbij alle kosten en koersverschillen worden verrekend met de koerswaarde van de fondsen.

2.3.5 Vrije Depot

In 2002 is een deel van de voorziening voor pensioenverplichtingen, t.w. de voorziening, die samenhangt met de verzekerde onvoorwaardelijke verhogingen van de actieve deelnemers, losgekoppeld van de (her)verzekering en ondergebracht bij het eigen vermogen van het Fonds en zijn beleggingen voor risico van het pensioenfonds geworden.

Aegon heeft de vrijval op basis van de gegevens per 31 december 2002 met terugrekening naar 1 januari 2002 verwerkt.

Het Vrije Depot wordt onder andere aangewend voor voorwaardelijke indexatie op basis van de looninflatie van gepensioneerden en slapers.

Het Vrije Depot wordt uitsluitend gevoed door de volgende middelen:

- a. het rendement van het Vrije Depot van het Fonds;
- b. de overrente uit de door het Fonds afgesloten overeenkomsten tot verzekering van pensioenaanspraken minus de garantiekosten over dat jaar voor zover deze kosten uit de overrente van dat jaar betaald kunnen worden;
- c. het door de verzekeraar aan het Fonds uitgekeerde technisch resultaat;
- d. het door de verzekeraar aan het Fonds uitgekeerde 'oververzekerd pensioen' (3% surplus).

Zowel voor de indexatie als voor de verhoging van het Vrije Depot wordt, noch door de werknemers, noch door de werkgever premie betaald.

Indien de omvang van dit Vrije Depot zich dwingend verzet tegen (de hoogte van) de indexatie in enig jaar, dan kan het bestuur besluiten om de indexatie in dat jaar, geheel of gedeeltelijk niet toe te passen.

Om de financiering van eventuele toekomstige indexaties zekerder te stellen (zonder dat sprake is van een garantie), heeft het Fonds in 2006 een zogenaemde “inflatieswap” afgesloten (looptijd 20 jaar). De “inflatieswap” is op basis van de Nederlandse prijsinflatie (CPI) afgesloten, omdat het niet mogelijk was om dit op Cao-loonindex te doen.

De werking van de swap is als volgt:

Het Fonds betaalt jaarlijks een vooraf overeengekomen bedrag aan ABN AMRO. Daarvoor in de plaats krijgt het Fonds van ABN AMRO jaarlijks een op de Nederlandse prijsinflatie (CPI) gebaseerd bedrag. Dit bedrag is te gebruiken voor de financiering van het inkopen van indexeringstoelagen bij Aegon.

Deze jaarlijkse aan de ABN AMRO te betalen kosten (2017: 1.859 en tot 2025 oplopend tot 2.090) bedragen totaal 16.363 en zijn afgedekt door middel van Belgische staatsobligaties. De opbrengsten van deze swap zijn evenredig met de hoogte van de gerealiseerde Nederlandse prijsinflatie (CPI).

De bestaande inflatieswap is gebaseerd op een inventarisatie van deelnemers die in de periode 2003 t/m 2025 met pensioen gaan of zijn gegaan. De geraamde kosten voor de indexatie van de slapers (deelnemers die het NLR verlaten hebben maar hun pensioen niet overgedragen hebben) zijn buiten het model gelaten. De benodigde gelden voor deze groep en afwijkingen ten opzichte van de afgesloten swap (bijvoorbeeld door verschil loon- en prijsindex) ten opzichte van de werkelijke kosten voor indexatie, wordt jaarlijks gefinancierd uit het bedrag dat resteert na de aankoop van de staatsobligaties, die nodig zijn voor de financiering van de 3,1% tegenprestatie van de Swap. We noemen dit het Vrije Depot. Dit Vrije Depot wordt vervolgens gevoed, zoals hierboven beschreven.

Iedere 5 jaar zal het Fonds onderzoeken of een volgende indexatieswap kan worden afgesloten, opdat de looptijd van deze swap steeds 15 tot 20 jaar zal zijn. Echter door de lage langetermijnrente van de afgelopen jaren (vanaf 2010) en een naar verwachting voor de komende jaren lage inflatie (minder dan 2,5%) bij een beperkt aanbod van dergelijke derivaten, heeft zich geen geschikt aankoopmoment voorgedaan.

In bijlage B wordt een overzicht gegeven van het verloop van het Vrije Depot vanaf 2002, zowel per jaar als per onderdeel.

2.3.6 Actuele dekkingsgraad en fondsdekkingsgraad

Aan Aegon is gevraagd een splitsing te geven van de Voorziening Pensioen Verplichtingen (VPV) op marktwaarde naar verzekeringssoort, zodat een fondsdekkingsgraad afgegeven kan worden, die betrekking heeft op dat deel van de VPV waarvoor het vrije depot is bedoeld.

De uitsplitsing en de daarop berekende actuele dekkingsgraad en fondsdekkingsgraad is als volgt:

	Deel VPV zonder stijging	Deel VPV met stijging	Totaal VPV
Marktwaardevoorziening	344.632	126.789	471.421
Voorziening onvoorwaardelijke indexaties			
Excasso voorziening	3.432	1.268	4.700
Schadereserve premievrijstelling	368	338	706
Voorziening uitlooprisico	283		283
Overige technische voorzieningen			1.897
Totaal	348.715	128.395	479.007
Waarvan afgedekt door beleggingen Aegon	315.839	116.289	432.128
Door herverzekeraar af te dekken	32.876	12.106	44.982
Overige technische voorzieningen			1.897
Algemene reserves			4.701
Garantiekosten reserve			
Vrije Depot	108.045		108.045
Vermogen	456.760		591.752
Dekkingsgraad %	131,0		123,5

Actuele dekkingsgraad totaal: 123,5% (2016: 121,3%; 2015: 122,3%; 2014: 124,1%; 2013: 125,9%; 2012: 121,5%; 2011: 119,1%)

Fondsdekkingsgraad (zonder stijging): 131,0% (2016: 128,7%; 2015: 131,9%; 2014: 134,5%; 2013: 138,5%; 2012: 128,3 %; 2011: 119,2%)

De beleidsdekkingsgraad van 2017 kan gelijk gesteld worden aan de actuele dekkingsgraad Ultimo 2017. Deze bedraagt voor 2017 123,5%.

Het Vrije Depot is niet bedoeld voor dat deel van de VPV waarvoor al een 3% vaste klim is ingekocht (regeling voor 2002). Immers die polissen stijgen na pensionering jaarlijks met maximaal 3% en voor de slapers uit die periode is al een 2e polis ingekocht die de maximale 3% stijging tot 65 jaar dekt. In de administratie van Aegon is daarvoor een aparte schaduwadministratie gemaakt. De voorziening wordt berekend met de volledige 3% indexatie, maar in de administratie worden gelijkblijvende rechten getoond. Het verschil tussen de 3% stijgende uitkeringen en de werkelijke uitkeringen worden uitgekeerd aan het Fonds (3% surplus).

2.3.7 Haalbaarheidstoets

In 2017 is een haalbaarheidstoets op verzoek van het bestuur uitgevoerd door de adviserend actuaaris. De volgende parameters zijn door het bestuur gerapporteerd aan DNB, nadat ze door de werkgever met de ondernemingsraad zijn besproken:

Vastgestelde Ondergrenzen

Vanuit Vereist Eigen Vermogen - Ondergrens bij verwacht pensioenresultaat op fondsniveau	100,0%
Vanuit feitelijke financiële positie - Ondergrens bij verwacht pensioenresultaat op fondsniveau	85,0%
Vanuit feitelijke financiële positie - Maximale afwijking van pensioenresultaat op fondsniveau in slechtweerscenario	20,0%

Uitkomsten haalbaarheidstoets

Vanuit Vereist Eigen Vermogen - Verwacht pensioenresultaat op fondsniveau	n.v.t.
Vanuit feitelijke financiële positie - Verwacht pensioenresultaat op fondsniveau	108,0%
Vanuit feitelijke financiële positie - Afwijking van pensioenresultaat op fondsniveau in slechtweerscenario	10,0%

Verwacht pensioenresultaat vanuit Vereist Eigen Vermogen is niet ingevuld. Deze hoeft alleen bij een aanvangshaalbaarheidstoets te worden vastgesteld.

2.3.8 Samenvatting Actuarieel Rapport 2017

Het MVEV is gelijk gesteld aan 1% van de TV. Er is geen sprake van een VEV, omdat het pensioenfonds volledig is herverzekerd.

2.4 Beleggingsportefeuille, intrestwinstdeling

Aegon heeft de, tegenover de pensioenverplichtingen aangehouden, beleggingen ondergebracht in een gesepareerd beleggingsdepot, waarvan de grootte overeen dient te komen met de voorziening voor pensioenverplichtingen, benodigd voor de na 1 januari 1985 opgebouwde pensioenrechten.

Sinds 2011 wordt het intrestresultaat als volgt vastgesteld:

Het intrestresultaat is het verschil tussen de feitelijke beleggingsopbrengsten (na aftrek van de beheerkosten) en de voor de opbouw van de voorziening pensioenverplichtingen benodigde intrest voor herwaardering op marktwaarde. Het intrestresultaat wordt jaarlijks uitgekeerd. Een negatief intrestresultaat wordt verrekend met een positief intrestresultaat in de toekomst.

Voor de vaststelling van de overrente stelt de herverzekeraar een afzonderlijk depotverslag op, waarbij op de balans enerzijds de beleggingen zijn opgenomen en anderzijds de overrente delende voorziening voor pensioenverplichtingen.

Voor de berekening van de overrente is onderstaand overzicht (gebaseerd op marktwaarde) gegeven:

		2017	2016
Beleggingsopbrengsten		10.309	34.949
af: Opbrengst Vrij vermogen		-	-
		<u>10.309</u>	<u>34.949</u>
Benodigde intrest			
Benodigd voor opbouw van			
Voorziening pensioenverplichting	11.213	10.939	
Garantievoorziening	-/- 5	-/- 2	
Nog in te brengen reserveverzwaring	<u>110</u>	<u>27</u>	
		11.318	10.964
Benodigd voor herwaardering naar marktwaarde			
Voorziening pensioenverplichting	-/- 18.533	41.683	
Aftrek reserveverzwaring	2.105	-/- 5.000	
Marktrentecorrectie premies, koopsommen, afkopen	<u>-/- 4.810</u>	<u>-/- 5.488</u>	
	-/-	21.238	31.195
Herwaardering reserveverzwaring	-	-/- 14.577	
Vrijval herwaardering tgv bestemmingsreserve			-
Benodigde interest bestemmingsreserve	<u>-/- 1.225</u>	<u>3.609</u>	
	-/-	1.225	-/- 10.968
Garantiekosten		1.842	1.942
Kosten vermogensbeheer		24	
		-/-	
Benodigde intrest		<u>9.279</u>	<u>33.133</u>
Overrente huidig jaar		19.588	1.791
Correctie 2015			2.900
Overrente voorgaande jaren	<u>-/-</u>	<u>16.592</u>	<u>21.308</u>
Stand ultimo		2.996	16.817

In 2013 is er voor het laatste overrente uitgekeerd. In 2014 en 2015 is er sprake van een negatieve overrente. Met de correctie op de overrente van 2015 en de positieve overrente in 2016 en 2017 is de ontwikkeling van de overrente is als volgt:

Jaar		Overrente
2014	-/-	19.426
2015	-/-	1.882
Correctie 2015		2.900
2016		1.791
2017		19.588
Saldo		2.971

Er wordt een positief saldo van 2.996 uitgekeerd aan het Fonds, omdat de kosten vermogensbeheer 2016 in 2017 ten onrechte al in de rekening courant zijn verrekend. Deze overrente komt voor 1.119 ten goede aan het Vrije Depot II, voor betaling van garantiekosten en indexatie van de actieven. Het overige deel, 1.877, is toegevoegd aan het Vrije Depot conform zoals is vastgesteld in het Indexatiebeleid.

2.5 Technische winstdeling

In het huidige contract ontvangt het Fonds een technische winstdeling op de grondslagen sterfte en invaliditeit. De winstdeling is gebaseerd op de resultaten in een periode van vijf jaar. Aan het einde van de contractperiode wordt, van het gepoolde winstsaldo, 60% door Aegon uitgekeerd als er ook een nieuw herverzekeringscontract is afgesloten. Als er niet aansluitend een nieuw herverzekeringscontract bij Aegon is gesloten, zal er pas afgerekend worden na een periode van 2 jaar. Een eventueel negatief saldo wordt niet verrekend.

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
Technisch resultaat over desbetreffend boekjaar	369	1.871

Het TR (100%) kan op basis van de rekenrente van 4% en mrc van 75,74 als volgt worden berekend:

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
Voorziening pensioenverplichtingen primo op contractsgrondslagen	280.862	260.774
Correctie	-	-/- 1
Reserveverzwaring (2016)	-	16.613
Premies en koopsommen	8.786	9.613
Administratie- en Garantiekosten	-/- 2.064	-/- 2.109
Benodigde intrest	11.213	10.939
Uitkeringen en afkopen	-/- 13.437	-/- 12.966
Excasso opslag	-/- 134	-/- 130
Saldo voor herberekening technische voorziening	<u>285.226</u>	<u>282.733</u>
Voorziening pensioenverplichtingen ultimo verslagjaar	-/- 284.857	-/- 280.862
Technisch resultaat	<u>369</u>	<u>1.871</u>

In 2014 zijn de polissen van vóór 2002 gewijzigd in de administratie van Aegon. Voor deze polissen geldt een 3% vaste stijging, terwijl de uitkering aan de pensioengerechtigden gebaseerd is op de loonindex, met een maximum van 3% stijgend. In 2014 zijn in de administratie de aanspraken als gelijkblijvend vastgelegd en in een aparte administratie de maximale stijgingen vastgelegd. Uit deze administratie wordt de "Voorziening Onvoorwaardelijke Stijging" bepaald en worden jaarlijks de koopsommen voor de nominale aanspraken gefinancierd. Te veel verzekerde bedragen komen aan het fonds ten goede. Deze voorziening wordt niet meegenomen in de berekening van het Technisch Resultaat.

De ontwikkeling van het (100%) technisch resultaat, inclusief intrest, is als volgt:

jaar	technisch resultaat	oprenting vanaf	interest %	resultaat (opgerent tot 31 december 2020)
2016	1.871	1 januari 2017	-/- 0,0281	1.870
2017	369	1 januari 2018	-/- 0,0082	369
2018	-	1 januari 2019		-
2019	-	1 januari 2020		-
2020	-	1 januari 2020		-
Totaal saldo over de lopende winstdelingsperiode				2.239

Aan het einde van de contractperiode wordt, van het gepoolde winstsaldo, 60% door Aegon uitgekeerd als er ook een nieuw herverzekeringscontract is afgesloten. Als er niet aansluitend een nieuw herverzekeringscontract bij Aegon is gesloten, zal er pas afgerekend worden na een periode van 2 jaar. Een eventueel negatief saldo wordt niet verrekend.

Amsterdam, 19 juni 2018

Namens het bestuur

Drs. L.W. Esselman RA
(voorzitter)

mw. Ing. K.M. van Wijk
(penningmeester)

INTERN TOEZICHT

3 VERANTWOORDINGSORGAAN EN VISITATIECOMMISSIE

In het kader van de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen wordt het pensioenfondsbestuur door 2 organen gevolgd. Beide organen, het verantwoordingsorgaan en de visitatiecommissie, doen verslag aan het bestuur over het gevoerde beleid.

3.1 Bevindingen en aanbevelingen van het Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan heeft een verslag gemaakt over de verantwoording van de cijfers van 2017 en over hun overige werkzaamheden in 2017.

3.1.1 Verslag Verantwoordingsorgaan over het jaar 2017

In overeenstemming met de principes van goed pensioenfondsbestuur heeft het pensioenfonds een Verantwoordingsorgaan (VO) ingericht, bestaande uit een afvaardiging namens de actieve deelnemers, de pensioengerechtigden en de werkgever. Het VO heeft tot taak een oordeel te geven over het door het bestuur gevoerde beleid en de beleidskeuzes voor de toekomst.

Ter voorbereiding op het geven van dit oordeel is het VO in 2017 twee keer met het voltallige bestuur van het pensioenfonds in formeel overleg geweest. Verder zijn er ook op regelmatige basis gesprekken geweest met diverse leden van het bestuur. Tevens is gesproken met de Visitatiecommissie.

Het VO is positief over de wijziging in de governance-structuur nu besloten is de Deelnemersvergadering af te schaffen, als gevolg van gewijzigde wetgeving. Het beleggingsresultaat van het fonds was in het afgelopen jaar licht positief. De negatieve overrente van voorgaande jaren is nu geheel weggewerkt; er wordt voor het eerst sinds 2013 weer overrente aan het fonds beschikbaar gesteld. Het bedrag dat aan de actieve deelnemers kan worden toebedeeld is echter niet van een zodanige omvang dat er hiervan toeslagen kunnen worden toegekend.

Dat brengt ons op een al eerder geuit kritiekpunt. Het VO heeft afgelopen jaar meermaals op aangedrongen om het indexatiebeleid dusdanig invulling te geven dat het beter voldoet aan de eis van evenwichtige belangenbehartiging. Hierbij moet aandacht gegeven worden aan de eerder besproken elementen als inhaalindexatie voor gepensioneerden en slapers, het gebruik van de huidige indexatiereserve voor actieven en de toedeling van de beleggingsrendementen voor de verschillende groepen. De interne discussie in het bestuur over deze belangrijke onderwerpen duurt te lang en het gebrek aan duidelijkheid hierover zorgt voor een onnodige spanning tussen de gepensioneerden, die wel volledige indexatie krijgen en de actieven, die nu meerdere jaren stilstaan. De dekkingsgraad bedroeg eind 2017 123,5%, een lichte stijging t.o.v. die van voorgaand jaar. Deze dekkingsgraad is zonder meer goed te noemen.

Het huidige herverzekeringscontract loopt tot en met 2020. Het VO heeft al geruime tijd aangedrongen om ook andere uitvoeringsalternatieven te onderzoeken. Dit zou mogelijk betere kansen geven voor financiering van de voorwaardelijke toeslagverlening binnen de afgesproken premieruimte. De hoge kosten van huidige uitvoeringsvorm en het ontbreken van competitie in de verzekeringsmarkt zijn hier aanleiding toe. Ondanks dat het bestuur in 2017 een traject is gestart om de toekomstperspectieven van het fonds beter in beeld te krijgen, ziet het VO geen ontwikkelingen en maakt zich hierop geen zorgen.

Tot slot adviseert het VO een extra aandacht te geven aan de communicatie. Onderwerpen die specifiek aandacht behoeven zijn de impact van de garantiekosten op de beschikbare premieruimte en de mogelijke gevolgen voor de pensioenopbouw voor de actieve deelnemers, de al eerder genoemde dilemma's over de indexatie en de toekomstige richting van de pensioenregeling.

Alles in overweging nemend is het VO van oordeel dat het bestuur de afgelopen periode op een verantwoorde manier met alle bij het pensioenfonds betrokken belangen is omgegaan.

3.1.2 Reactie van het Pensioenfondsbestuur

Het bestuur is blij met het door het VO uitgesproken positieve over-all oordeel. Toch benoemt het VO een aantal zorgpunten, waar het bestuur kort op wil reageren.

Ten eerste uit het VO kritiek op het indexatiebeleid dat volgens het VO onvoldoende recht zou doen aan een evenwichtige belangenbehartiging, waarbij ook wordt gerefereerd aan de in de ogen van het VO meer dan voldoende omvang van de voor indexatie beschikbare reserve. Het bestuur is zich bewust van het feit dat inactieven wel en actieven op dit moment nog niet worden geïndexeerd, maar hield zich aan de in het verleden gedane toezeggingen ten aanzien van de aanwending van deze reserve. Toch werd reeds verschillende keren binnen het bestuur gesproken over een mogelijk andere kijk op deze zaken. Mede op grond daarvan wordt in 2018 een nieuw indexatiebeleid vormgegeven.

Ten tweede wordt zorg uitgesproken over de voortgang ten aanzien van de toekomstige voortzetting van de regeling na afloop van het huidige herverzekeringscontract dat loopt tot en met 31 december 2020. In de ogen van het bestuur wordt met betrekking tot dit punt ruimschoots op tijd en planmatig gekeken naar de mogelijkheden tot voortzetting van de regeling in de toekomst en worden mogelijk noodzakelijke alternatieven voor regeling en uitvoering onderzocht.

Ten derde wordt geadviseerd meer aandacht te geven aan de communicatie over de impact die de garantiekosten hebben op de beschikbaarheid van middelen voor pensioenopbouw van de actieven, dilemma's omtrent de indexatie en de toekomst van de pensioenregeling. Dit punt speelt reeds een belangrijke rol binnen het door het bestuur gevoerde en voort te zetten overleg over de toekomst van de pensioenregeling, de mogelijke uitvoeringsvormen hiervan en de mogelijkheden van pensioenopbouw en indexatie in de toekomst. Voor de communicatie op dit punt hanteert het bestuur een tijdsplanning, waarbij eerst de mogelijkheden worden onderzocht en vervolgens werkgever en medewerkers worden betrokken. De inhoud van de regeling en de wijze van uitvoering hiervan in de toekomst is een zaak van werkgever en werknemers. Het bestuur zal in de communicatie hierover door de werkgever een inhoudelijk ondersteunende rol spelen.

3.1.3 De door het Pensioenfondsbestuur te nemen of genomen acties

Het bestuur zal in de communicatie met het VO bovengenoemde punten blijven belichten en het VO op de hoogte houden van de verschillende trajecten.

3.1.4 Verslag activiteiten Verantwoordingsorgaan 2017

In het verslagjaar heeft het Verantwoordingsorgaan (VO) formeel twee maal overleg gehad met het Pensioenfondsbestuur. Het VO is in 2017 viermaal bijeen geweest. Medio 2016 zijn het VO en het bestuur overeengekomen om na iedere bestuursvergadering een informatief overleg te houden, waarbij een terugkoppeling wordt gegeven van de besproken onderwerpen in de betreffende bestuursvergadering, om zodoende informeel informatie met elkaar uit te wisselen. Dit soort overleg heeft in 2017 vijf maal plaats gevonden.

Het VO heeft in januari 2017 een gesprek gevoerd met de Visitatiecommissie (VC) over het functioneren van het Fonds, de rol van het VO en over de bevindingen van de VC. De VC heeft hierover verslag uitgebracht.

Het VO heeft haar verslag van de bevindingen over het functioneren van het Fonds en de aanbevelingen aan het bestuur gerapporteerd in het jaarverslag 2016.

Het VO heeft het bestuur geadviseerd over:

- het communicatiebeleidsplan 2016;
- het Jaarverslag 2016;
- de wijziging in de statuten, de uitvoeringsovereenkomst en het pensioenreglement;
- de indexatie van pensioengerechtigden en slapers per 1 oktober 2017;
- de indexatie van actieve deelnemers per 1 oktober 2017;
- de wijzigingen in de ABTN;
- het reglement van de Beleggings Advies Commissie (BAC).

De gegeven adviezen zijn door het bestuur grotendeels overgenomen.

De secretaris van het VO vormde samen met een bestuurslid de verkiezingscommissie in verband met het organiseren van reguliere verkiezingen voor twee aftredende leden (deelnemers en gepensioneerden geleding). Voor beide geledingen hebben zich helaas geen kandidaten gemeld. Voor de deelnemers geleding heeft de heer Piers zich daarom voor een nieuwe periode van drie jaar beschikbaar gesteld, met de opmerking dat hij zal aftreden zodra een nieuwe geschikte kandidaat voor de deelnemersvertegenwoordiging tussentijds benoemd kan worden.

Zowel de heer Loeve, die zich nog één jaar beschikbaar had gesteld namens de gepensioneerden geleding voor 2017, als de heer Van Egmond zijn per 31 december 2017 afgetreden als gepensioneerden vertegenwoordiging in het VO.

Voor het regulier aftredende lid namens de werkgever werd eveneens geen nieuwe kandidaat gevonden. Voor deze geleding hebben zowel de heer Storm van 's Gravesande als de heer Gerritsma zich opnieuw beschikbaar gesteld.

Per 31 december 2017 bestaat het VO uit 2 leden namens de deelnemersgeleding en 2 leden namens de werkgever geleding. Er zijn 2 vacatures voor de gepensioneerden geleding.

3.2 Bevindingen en aanbevelingen van de Visitatiecommissie

Begin 2018 heeft de visitatie over het jaar 2017 plaatsgevonden. In het visitatie rapport is de volgende samenvatting opgenomen:

3.2.1 Samenvatting Visitatiecommissie

De visitatiecommissie (hierna: VC) heeft haar onderzoek in de eerste maanden van 2018 uitgevoerd. Dit onderzoek is gebaseerd op een studie van de documenten van het pensioenfonds, besprekingen met het bestuur, het verantwoordingsorgaan de adviserende actuaris en de accountant.

De VC heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De VC is tenminste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan en het bestuur en in het jaarverslag. De VC heeft de naleving van de Code Pensioenfonds en de Code VITP bij de uitvoering van haar taken betrokken.

In overeenstemming met de door het bestuur van het pensioenfonds aan de VC verleende opdracht tot visitatie, heeft de VC het functioneren van (het bestuur van) het pensioenfonds in relatie tot de volgende gebieden gezien.

Opvolging eerdere aanbevelingen

De VC heeft vastgesteld dat het bestuur de aanbevelingen van de VC serieus heeft genomen en systematisch heeft besproken. Dit heeft ook tot acties geleid. Inmiddels zijn er van de 5 aanbevelingen 4 opgevolgd en is de uitvoering van 1 aanbeveling nog niet afgerond. De VC beveelt aan:

- de aanbevelingen op de actielijst van het bestuur te plaatsen;
- het VO te faciliteren bij de monitoring van de uitvoering van de aanbevelingen.

Governance

Uit het rooster van aftreden blijkt dat twee bestuursleden waaronder de voorzitter een zittingstermijn hebben van meer dan 15 jaar. Er zijn redenen die tot deze lange zittingsduur hebben geleid. In lijn met de Code Pensioenfonds geeft de VC in overweging te streven naar een maximale zittingsduur van bestuursleden en tijdig uit te zien naar opvolging van bestuursfuncties. De VC heeft vastgesteld dat de organen van het fonds statutair verankerd zijn.

In het bestuur is er één vacature en in het verantwoordingsorgaan (hierna: VO) zijn er 2 vacatures. Het bestuur heeft actuele reglementen voor het VO, de VC en de beleggingsadviescommissie. De continuïteit in het bestuur wordt geborgd door de plaatsvervangende bestuursleden en het voornemen om toehoorders in het bestuur te plaatsen. Het bestuur houdt ieder jaar een collectieve en individuele zelfevaluatie en eens in de twee jaar vindt de zelfevaluatie plaats onder begeleiding van een externe. Het geschiktheidsplan met geschiktheidsmatrix is actueel, waaruit blijkt dat bestuursleden voldoende deskundig zijn. De VC beveelt aan:

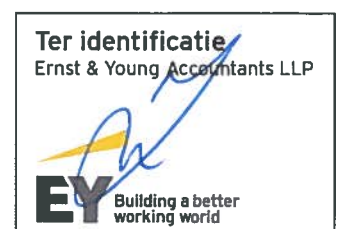
- in het bestuursverslag de afwijking van norm 60 (maximering zittingsduur bestuursleden) uit de Code Pensioenfonds toe te lichten;
- de vacatures in het bestuur en het VO zo spoedig mogelijk in te vullen.

Bestuurlijke besluitvorming

De VC is van oordeel dat de bestuursvergaderingen adequaat worden voorbereid. Op de bestuursagenda staan de voor het fonds relevante onderwerpen. De fondsdocumentatie is op orde. De vastlegging van bestuursbesluiten en de daarmee samenhangende belangenafweging kan explicieter. De VC beveelt aan:

- in de voorleggers en notulen bij relevante onderwerpen de belangen van alle belanghebbenden te benoemen en vast te leggen.

Financieel-economisch management

Bij de bespreking van het indexatiebeleid en de mogelijkheden om het huidige garantiecontract te continueren kwam duidelijk naar voren dat de huidige vorm en complexiteit risico's met zich meebrengt. Daarbij komt toegenomen regelgeving in het huidige toetsingskader en tevens nieuwe te verwachten regelgeving onder invloed van IORP II die een druk legt op de huidige inrichting. De VC beveelt aan:

- bij het brainstormen over de toekomst van het fonds de risico's en kosten van een complexe regeling en inrichting nadrukkelijk in de overwegingen te betrekken.

Vermogensbeheer

De VC heeft vastgesteld dat het bestuur een geldend beleggingsplan en beleggingsmandaten heeft. De vermogensbeheerrapportages geven het bestuur het benodigde inzicht. Vooruitlopend op een nieuw uit te voeren ALM studie heeft een rebalancing van de portefeuille al enige tijd niet plaats gevonden. Dit houdt verband met een herschikking van de portefeuille van Aegon naar de nieuwe vermogensbeheerder. Het is van groot belang objectieve meetpunten te definiëren die gebaseerd zijn op de in de strategische mix geformuleerde risicospreiding. De VC beveelt aan:

- de investment beliefs specifieker te maken;
- uitgangspunten voor rebalancing te formuleren.

Communicatie

De VC is van oordeel dat het bestuur voldoende aandacht heeft voor de communicatie met de belanghebbenden bij het fonds. Een aandachtspunt is de communicatie die de herverzekeraar voor zijn rekening neemt. De VC heeft vastgesteld dat de communicatie over de CDC-regeling in formele zin juist is, maar de implicatie daarvan nog meer uitleg verdient. De VC beveelt aan:

- de deelnemerscommunicatie door Aegon te evalueren;
- meer uitleg te geven over het karakter van de pensioenregeling, de risico's en het streefniveau van de opbouw en de uitgangspunten voor indexatie van actieven en inactieven;
- de risicohouding en risicobereidheid van deelnemers te toetsen.

Uitbesteding

De VC is van oordeel dat bestuur en administrateur 'in control' is op de uitbestede werkzaamheden. Er vinden regelmatig gesprekken plaats met de externe dienstverleners om hun werkzaamheden te monitoren, en hun rol te evalueren. De evaluatie met Aegon over de communicatie moet nog plaats vinden. De VC beveelt aan:

- de kwetsbaarheid van het fonds te verkleinen door andere mensen in de organisatie (als achtervang) in te schakelen om uitbestede werkzaamheden te monitoren en te evalueren.

Risicomanagement

De VC heeft vastgesteld dat het bestuur de nodige stappen heeft ondernomen om het Integraal risicomanagement nader uit te werken, met name ook de niet-financiële risico's. De VC is van oordeel dat de beschreven beheersmaatregelen nog onvoldoende concreet en compleet zijn geformuleerd. De VC beveelt aan:

- de werking van de beheersmaatregelen, zoals die vermeld staan in de "Risicosheet 2018" goed te monitoren;
- voor het ICT risico een gerichte uitvraag te doen bij dienstverleners;
- Voor het risico van niet evenwichtige belangenafweging een risicobudgetteringsstudie met de juiste parameters en scenario's met betrekking tot indexatiekeuzes, uit te voeren.

3.2.2 Reactie bestuur op rapport visitatiecommissie

Het bestuur heeft met belangstelling het verslag van de VC gelezen. Een aantal van de aanbevelingen van de VC is in dit jaarverslag al verwerkt, zoals bijvoorbeeld de verklaring bij norm 60 van de Code Pensioenfondsen.

Verder is het bestuur van mening dat de evenwichtige belangenbehartiging inderdaad een voornaam punt op de agenda is. Uit de terugkoppeling van de VC blijkt, dat het bestuur deze afwegingen beter moet verwoorden in de documenten. Hier zullen we zeker het komende jaar nadruk op leggen, zodat we deze werkwijze verankeren in onze verslaglegging.

Het beleggingsbeleid heeft in 2017 een betere vorm gekregen en de beleggingen zijn geherstructureerd, zodat we in de loop van 2018 de aansluiting met de ALM en met de risicobudgeteringsstudie hebben gemaakt. Bewust heeft het bestuur in deze periode gekozen voor niet herbalanceren. In het beleggingsplan voor 2018 hebben wij een aparte paragraaf opgenomen over de herbalancing binnen de portefeuille.

De aanbevelingen van de VC zullen worden omgezet in actiepunten en de voortgang daarvan zal in de verslaglegging van de vergaderingen worden vastgelegd en met het VO worden gedeeld.

JAARREKENING

2017

JAARREKENING

4 BALANS PER 31 DECEMBER 2017 (NA BESTEMMING VAN HET RESULTAAT)

A C T I E F

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
(1) Beleggingen voor risico Pensioenfonds		
Aandelen	47.321	24.566
Vastgoed	2.101	2.103
Obligaties	65.524	85.789
Derivaten	-	-
Beleggingen Pensioenfonds	114.946	112.458
(2) Herverzekeringsdeel technische voorzieningen		
Garantiecontract herverzekering	477.110	485.567
(3) Vorderingen en overlopende activa		
Vorderingen uit herverzekering	7.834	3.557
Overige vorderingen	-	4
Debiteuren	3.238	1.788
(4) Overige activa		
Liquide middelen	<u>44</u>	<u>14</u>
	<u>603.172</u>	<u>603.388</u>

P A S S I E F

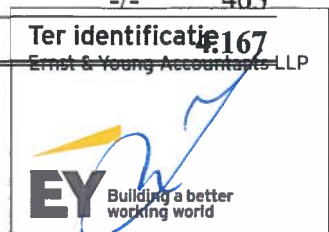
	<u>2017</u>	<u>2016</u>
(5) Stichtingskapitaal en reserves		
Stichtingskapitaal	-	-
Algemene reserve	4.701	3.621
Reserve Administratiekosten 2016-2020	2.646	3.137
Vrije Depot	<u>108.045</u>	<u>100.437</u>
	115.392	107.195
Technische voorzieningen		
(6) Technische voorzieningen voor risico Herverzekeraar		
Voorziening voor pensioenverplichtingen	472.410	480.769
Excasso voorziening Herverzekeraar	<u>4.700</u>	<u>4.798</u>
Herverzekeringsdeel	477.110	485.567
(7) Overige technische voorzieningen risico Fonds		
Overige technische voorzieningen	1.897	1.897
(8) Overige schulden en overlopende passiva		
Derivaten	6.559	7.967
Crediteuren	1.400	-
Overige schulden en overlopende passiva	<u>814</u>	<u>762</u>
Voor rekening Fonds	8.773	8.729
	<u>603.172</u>	<u>603.388</u>

5 STAAT VAN BATEN EN LASTEN OVER 2017

Baten	2017	2016
(9) Premiebijdragen	8.509	8.992
(10) Beleggingsopbrengsten voor risico Pensioenfonds		
Directe beleggingsopbrengsten	921	1.366
Indirecte beleggingsopbrengsten	6.392	5.283
	7.313	6.649
		-/-
Beheerkosten ter zake Beleggingsresultaten risico Pensioenfonds	-	5
	7.313	6.644
Swapopbrengsten	787	53
	-/-	-/-
Swap kosten	1.860	1.853
Niet gerealiseerde swapwaarde	1.409	367
	336	-/-
		1.433
(11) Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	-/-	31.710
(12) Baten uit herverzekering	13.436	12.956
(13) Overige baten Pensioenfonds	4.154	1.113
Totaal baten	25.291	59.982

Lasten	2017	2016
(14) Lasten herverzekeringsdeel		
Premies herverzekering	11.442	10.471
Mutatie overige technische voorzieningen	127	123
Saldo overdracht van rechten	-/- 13	23
Pensioenuitkeringen	<u>13.436</u>	<u>12.956</u>
	24.992	23.573
(15) Mutatie Voorziening Pensioenverplichtingen		
	-/- 8.457	31.710
(16) Lasten voor Pensioenfonds		
Mutaties overige technische voorziening	-	-
Onverplichte pensioenuitkeringen	12	12
Algemene kosten uit herverzekering	222	167
Overige algemene kosten	<u>326</u>	<u>353</u>
	560	532
Totaal lasten	17.095	55.815
Resultaat	8.196	4.167
	25.291	59.982

(17) Resultaatbestemming:	2017	2016
Toevoeging aan Vrije Depot	7.608	1.009
Algemene reserve	1.080	3.621
Kosten 2017 - 2016 uit reserve	-/- 492	-/- 463
Totaal Resultaatbestemming	8.196	4.167

6 KASSTROOMOVERZICHT

Kasstroom

	2017		2016
Kasstroom premies en uitkeringen			
Ontvangen gelden werkgever	7.059		7.204
Aan herverzekeraar betaalde gelden	-/- 10.501	-/-	7.080
	3.442		124
Kasstroom uit beleggings activiteiten			
Directe beleggingsopbrengsten	343		204
Verkopen en aflossingen beleggingen	21.666		13.068
Aankopen van beleggingen	-/- 17.161	-/-	11.404
Bank- en effectenkosten	-/- 22	-/-	7
	4.826		1.861
Andere mutaties			
Kosten en opbrengsten inflatieswap	-/- 1.072	-/-	1.800
Overige mutaties	-/- 282	-/-	523
	1.354	-/-	2.323
Netto kasstroom	30	-/-	338
Mutaties liquide middelen			
Liquide middelen ultimo	44		14
Liquide middelen primo	14	-/-	352
	58	-/-	338

7 TOELICHTING OP DE BALANS EN DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

7.1 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving in het bijzonder Richtlijn 610.

Gegevens van het Pensioenfonds

De statutaire naam van het Pensioenfonds is “Stichting Pensioenfonds van de Stichting Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium”. De statutaire vestigingsplaats is 's Gravenhage. Het Pensioenfonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41150840.

Algemeen

De beleggingen en de voorziening voor pensioenverplichtingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld. Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

De in de jaarrekening opgenomen bedragen luiden, tenzij anders vermeldt, in meervouden van € 1.000,-.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Schattingswijzigingen

In 2017 zijn er geen schattingswijzigingen geweest.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar

kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Vreemde valuta

De jaarrekening luidt in euro's. De euro is tevens de functionele valuta van het pensioenfonds. Transacties in vreemde valuta worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de functionele valutakoers op transactiedatum. Monetaire activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de functionele valutakoers op de balansdatum. Koersverschillen die optreden bij de afwikkeling dan wel de omrekening van monetaire posten in vreemde valuta, worden verwerkt in de staat van baten en lasten.

Aandelen, obligaties en derivaten voor risico van het pensioenfonds

De waardering van aandelen, obligaties en derivaten vindt plaats tegen marktwaarde. De verschillen tussen de gerealiseerde en de ongerealiseerde waardeveranderingen worden ten gunste respectievelijk ten laste van de staat van baten en lasten gebracht.

Participaties in beleggingsfondsen, die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen. Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van actuele waarde.

Financiële instrumenten worden gebruikt ter afdekking van beleggingsrisico's en het realiseren van het vastgelegde beleggingsbeleid. De derivatenposities zijn opgenomen als een afzonderlijke

beleggingscategorie. Derivaten die deel uitmaken van een beleggingsfonds zijn opgenomen in de beleggingscategorie waarin dit beleggingsfonds is gerubriceerd.

De beleggingen van het pensioenfonds worden gewaardeerd tegen de marktwaarde per balansdatum. Voor een deel van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Derivaten worden gewaardeerd door gebruik te maken van netto contante waarde berekeningen. Echter de participaties in beleggingsfondsen van Aegon Asset Management worden gewaardeerd door gebruik te maken van andere methode. Het is gebruikelijk en mogelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen.

Aandelen, waaronder tevens converteerbare obligaties zijn begrepen, worden gewaardeerd tegen actuele waarde. Van ter beurze genoteerde aandelen is dit de beurswaarde. Voor niet ter beurze genoteerde participaties in aandelenfondsen is dit de berekende intrinsieke waarde, die de actuele waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Beleggingen in vastgoed wordt gewaardeerd op basis van marktwaarde. Voor niet ter beurze genoteerde participaties in vastgoedfondsen is dit de berekende intrinsieke waarde, die de actuele waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Obligaties worden gewaardeerd tegen actuele waarde. Van ter beurze genoteerde obligaties is dit de beurswaarde. Voor niet ter beurze genoteerde participaties in vastrentende waardenfondsen is dit de berekende intrinsieke waarde, die de actuele waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Derivaten worden gewaardeerd tegen actuele waarde, te weten de relevante marktnotering of, als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen. Derivaatcontracten met een negatieve waarde worden in de balans onder de overige schulden en overlopende passiva verantwoord.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

De waardering van de herverzekering is met ingang van 1 januari 2007 gebaseerd op de actuele waarde (marktwaarde) op basis van contante waarde van de beste inschatting van de toekomstige kasstromen die samenhangen met de op de balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen.

De vordering op de herverzekeraar is bij een garantiecontract daarom gelijk aan de voorziening pensioenverplichtingen. Achter beide posten gaat exact dezelfde kasstroom schuil. Het Fonds heeft besloten om, gezien de kredietwaardigheid van Aegon Levensverzekering N.V., geen afslag voor kredietrisico op te nemen ultimo 2017.

Vorderingen en schulden uit hoofde van herverzekering worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen en overlopende activa zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Overige activa

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn

opeisbaar zijn. De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het pensioenfonds. De liquide middelen met betrekking tot beleggingsactiviteiten zijn eveneens onder deze post verantwoord.

Stichtingskapitaal en reserves

De algemene reserve wordt bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van vreemd vermogen en verplichtingen inclusief alle technische voorzieningen in de balans zijn opgenomen. Het Vrije Depot is onder andere bedoeld voor indexatie voor de slapers en gepensioneerden van de regeling ná 2001.

De garantiekostenreserve was bedoeld als reserve voor de aan Aegon te betalen garantiekosten indien deze niet door de werkgever of uit de overrente uit dat betreffende jaar betaald kunnen worden. Deze is opgenomen in de "Kostenreserve 2016-2020". Uit deze reserve worden gedurende de periode 2016-2020 de kosten betaald, die niet in het contract met Aegon zijn opgenomen, zoals accountantskosten, kosten voor DNB en AFM, cursuskosten, garantiekosten "nieuw geld" etc.

Dit is conform het bestuursbesluit van maart 2017.

De reserve is begin 2016 gevormd met gelden uit het eigen vermogen, garantiekosten reserve en het Vrije Depot, in totaal 3.600. In 2017 zijn de kosten groot 492 (2016: 463) in mindering gebracht op deze reserve.

Voorziening Pensioen Verplichtingen (VPV)

De voorziening pensioenverplichtingen (VPV) wordt gewaardeerd tegen actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met op de balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toeslagen) toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente. De marktrente is op basis van de rentetermijnstructuur zoals voorgeschreven door DNB.

Bij de berekening van de VPV is uitgegaan van de op de balansdatum geldende pensioenreglementen en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of en zo ja, in hoeverre de opgebouwde pensioenaanspraken worden verhoogd. Alle per balansdatum bestaande toeslagbesluiten (ook voor toeslagen na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met de premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van contante waarde van de premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- Marktrente: gebaseerd op de DNB-rentetermijnstructuur.
- Overlevingstafels: AG prognosetafels 2016 zonder leeftijdsterugstelling.

- Op de overlijdenskansen worden correctiefactoren toegepast, vastgesteld met behulp van de fonds specifieke ervaringssterfte op basis van het Willis Towers Watson ervaringssterfemodell 2016.
- Indexering van de premievrije en ingegane pensioenen vindt jaarlijks plaats.
 - Het indexatiepercentage voor pensioenen ingegaan na 31 december 2001 en aanspraken van gewezen deelnemers met ontslag gegaan na dit tijdstip is gebaseerd op de stijging van de CAO loonindex (categorie volwassen werknemers in het particuliere bedrijf per maand inclusief bijzondere beloningen, eerste publicatie) volgens het CBS (juli). Deze indexatie vindt niet plaats indien de financiële positie van de onder andere daarvoor bestemde Vrije Depot van het Fonds zich dwingend tegen die aanpassing verzet. Het Pensioenfondsbestuur beslist in hoeverre de pensioenaanspraken worden aangepast. Toegekende indexaties worden ingekocht bij de verzekeraar. De indexatie van deze slapers en gepensioneerden is derhalve voorwaardelijk.
 - Voor pensioenen en aanspraken op grond van slapersrechten ingegaan voor 01 januari 2002 wordt bovengenoemde indexatie eveneens toegekend op basis van de CAO loonindex (categorie volwassen werknemers in het particuliere bedrijf per maand inclusief bijzondere beloningen, eerste publicatie) volgens het CBS (juli), maar cumulatief gemaximeerd op een percentage van 3% per jaar. Deze indexatie is tot een maximum van 3% cumulatief onvoorwaardelijk en is opgenomen in de voorziening.
- Voor uitgesteld partnerpensioen, behorend bij ingegaan pensioen, wordt het systeem van bepaalde partner gehanteerd. Voor uitgesteld partnerpensioen, behorend bij niet ingegaan pensioen wordt het systeem van onbepaalde partner gehanteerd. Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is gesteld op drie jaar (man ouder). Als er op de pensioendatum geen partner is, kan het partnerpensioen voor zover opgebouwd ná 2001 worden omgezet in ouderdompensioen.
- Onder de Technische voorzieningen, voor risico herverzekeraar, is een post excasso voorziening opgenomen. Als voorziening wordt steeds 1% van de VPV, exclusief de schadereserve, genomen. Aanvullend wordt er, voor risico van het fonds, een bedrag gereserveerd ter grootte van 5 keer de begrote kosten voor het pensioenfonds, zonder de kosten in het herverzekeringscontract met Aegon. Bij de bepaling van de pensioenopbouw voor arbeidsongeschikten deelnemers is uitgegaan van geen revalidatiekans.

Het 'minimaal vereist eigen vermogen' bedraagt voor een volledig 'herverzekerd' contract 1% van het herverzekerde bedrag op marktwaarde. Het Pensioenfonds NLR voldoet hier aan.

Er is een garantievoorziening van 2.668 (2016: 2.674) die bij de herverzekeraar staat en die alleen bij vertrek bij de huidige herverzekeraar meegenomen kan worden. Deze voorziening wordt dan in mindering gebracht op de reserveverzwaring. Deze vordering is daarom niet geactiveerd.

Baten en lasten

Baten en lasten worden zoveel mogelijk toegerekend naar de periode waarop ze betrekking hebben.

Premie (zie ook post 9)

De kostendeekkende premie op basis van de marktwaarde 2017 bedraagt 7.552 (2016: 7.196). De kostendeekkende premie op basis van de fondsgrondslagen is lager dan de betaalde premie van 7.108 (2016: 8.992). In de, aan de sponsor gevraagde, premie is 1% opslag opgenomen voor solvabiliteit.

De bij de berekening van de premie die door het pensioenfonds aan de verzekeraar verschuldigd is, zijn de gehanteerde sterftekansen ontleend aan de Pensioentafel 2010.

Voor de man geldt (gebaseerd op de sterftekansen van het jaar 2033):

- Voor de pensioendatum:
 - Ouderdomspensioen: één jaar leeftijdsverhoging.
 - Nabestaandenpensioen (opbouw): 5 jaar leeftijdsverhoging.
 - Nabestaandenpensioen (risico): 5 jaar leeftijdsverhoging.
 - Nabestaandenpensioen voor gelijk geslacht: geen aanpassing.
- Na de pensioendatum: geen aanpassingen

Voor de vrouw geldt (gebaseerd op de sterftekansen van het jaar 2036):

- Voor de pensioendatum:
 - Ouderdomspensioen: geen aanpassing.
 - Nabestaandenpensioen (opbouw): 4 jaar leeftijdsverhoging.
 - Nabestaandenpensioen (risico): 5 jaar leeftijdsverhoging.
 - Nabestaandenpensioen voor gelijk geslacht: geen aanpassing.
- Na de pensioendatum: geen aanpassingen

Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw voor het tarief van het levenslange partnerpensioen (verzekerd volgens het systeem van onbepaalde partner) wordt berekend naar een uniform leeftijdsverschil van 3 jaar (leeftijd man minus leeftijd vrouw is 3). In het geval van partnerschap, waarbij beide partners van gelijk geslacht zijn, wordt voor de toepassing van het tarief aangenomen dat de medeverzekerde van het andere geslacht is, dan zijn of haar werkelijke geslacht.

De premie is gebaseerd op een ouderdomspensioen met een opbouw van 1,75% per jaar met een maximum van 70%, een opbouw voor een (onbepaalde) partner van 1,225% (zijnde 70% van het ouderdomspensioen) en een wezenpensioen die recht geeft op maximaal 21,5% van het nabestaandenpensioen.

Voor zowel het partnerpensioen als het wezenpensioen wordt daarbovenop een premie betaald voor het risico van overlijden en is alleen geldig bij een actief dienstverband.

De premie van de werkgever aan het pensioenfonds is gebaseerd op de uitvoeringsovereenkomst, waarin is opgenomen dat de premiebijdrage maximaal 29% van de pensioengrondslag bedraagt. De werkgever brengt aan de werknemers 7% van de pensioengrondslag in rekening. De overige 22% draagt hij zelf bij.

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad per ultimo 2017 van 123,5% betreft de verhouding tussen het aanwezig eigen vermogen en de contante waarde van de pensioenverplichtingen.

In 2015 is de beleidsdekkingsgraad als meetinstrument toegevoegd. De definitie van beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de 12 laatst maandelijks gerapporteerde dekkingsgraden.

Het Pensioenfonds is volledig herverzekerd en heeft daardoor geen verplichting tot het maandelijks rapporteren van een dekkingsgraad. DNB heeft daarop aangegeven dat voor volledig herverzekerde fonds de te publiceren beleidsdekkingsgraad gelijk is aan de werkelijke dekkingsgraad van 31 december 2017. Door deze aanwijzing is de beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds voor 2016 123,5%.

Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd.

7.2 Toelichting op de balans

(1) Beleggingen voor risico Pensioenfonds

Aandelen	2017	2016
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand primo boekjaar	24.566	23.354
Aankopen	16.867	-
Verkopen	-	-/ - 697
Herwaardering	5.888	1.909
Stand ultimo boekjaar	47.321	24.566

De aankopen in 2017 betreffen de overheveling van de beleggingen voor risico pensioenfonds bij ABN AMRO MeesPierson naar beleggingen bij Aegon Assetmanagement. De aandelen betreffen "Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde aandelenbeleggingsfondsen".

Vastgoed	2017	2016
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand primo boekjaar	2.103	1.883
Verkopen	40	651
Aankopen	-	-/ - 426
Herwaardering	-/ - 42	-/ - 5
Stand ultimo boekjaar	2.101	2.103

Het gedeelte van de beleggingen die in Aegon Assetmanagement welke de bestemming "vastgoed" heeft, zijn belegd in de categorie "Indirecte vastgoedbeleggingen".

Vastrentende waarden	2017	2016
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand primo boekjaar	85.789	82.832
Aankopen	253	10.753
Gerealiseerde beleggingsresultaten	204	-/ - 6
Niet gerealiseerde directe beleggingsresultaten	-/ - 926	1.091
Verkopen	-/ - 19.806	-/ - 10.087
Aflossingen	-/ - 1.860	-/ - 1.858
Herwaardering	1.870	3.064
Stand ultimo boekjaar	65.524	85.789

De obligaties zijn voor een deel in 2006 aangekocht om de kosten voor de inflatieswap jaarlijks te kunnen betalen. Daarnaast zijn er een aantal obligaties gekocht voor het vast zetten van de rente op dat moment.

Daarnaast is er een kleine obligatie van Delta Lloyd, waaruit jaarlijks 4 aan rendement komt.

De verkoop van vastrentende waarden heeft plaatsgevonden om de overheveling van obligaties bij ABN AMRO MeesPierson naar Aegon Asset Management te bewerkstelligen. Deze gelden zijn aangewend om stukken in het aandelenfonds van AEAM te kopen en zo de verhouding meer in lijn te brengen met het beleggingsbeleid.

De vastrentende waarden ultimo 2017 bestaan uit obligaties (23.472 (2016: 44.598) en beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden (42.052 (2016: 41.191)).

Derivaten	2017		2016	
Het verloop van deze post is als volgt:				
Stand primo boekjaar	-/-	7.967	-/-	8.334
Verkopen		-		-
Aankopen		-		-
Herwaardering		1.409		367
Stand ultimo boekjaar	-/-	6.558	-/-	7.967

In het contract met ABN AMRO inzake de inflatieswap is afgesproken dat bij een negatieve waarde van de swap boven de 500 er collateral gestort moet worden. Dit betekent dat bij een negatieve waarde het Pensioenfonds een deel van de obligaties op een separate bankrekening stort, zodat bij een mogelijk faillissement van het Pensioenfonds de ABN AMRO over deze obligaties kan beschikken. Als de waarde van de inflatieswap weer stijgt, worden deze obligaties weer terug gestort. Op 31 december 2017 was er aan collateral een bedrag van 6.925 gestort.

Een overzicht van de vermogensontwikkeling beleggingen voor risico Pensioenfonds is geplaatst in bijlage C van dit verslag.

Overige toelichtingen beleggingen

De bepaling van de waardering van de beleggingen kan als volgt uitgesplitst worden:

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW berekening	Andere methode	Totaal	
Per 31 december 2017						
Aandelen	1.083	-	-	46.238	47.321	
Vastgoed		-	-	2.101	2.101	
Obligaties	23.472	-	-	42.052	65.524	
Beleggingen exclusief derivaten	24.555	-	-	90.391	114.946	
Derivaten	-	-	-/-	6.558	-	6.558
Totaal inclusief derivaten huidig jaar	24.555	-	-/-	6.558	90.391	108.388

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW berekening	Andere methode	Totaal
Per 31 december 2016					
Aandelen	962	-	-	23.604	24.566
Vastgoed		-	-	2.103	2.103
Obligaties	45.138	-	-	40.651	85.789
Beleggingen exclusief derivaten	46.100	-	-	66.358	112.458
Derivaten	-	-	-/-	7.967	-
Totaal inclusief derivaten huidig jaar	46.100	-	-/-	7.967	66.358
					104.491

Bij de bepaling van de waardering van de beleggingen zijn de volgende uitgangspunten gebruikt:

Genoteerde marktprijzen

Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld op een actieve markt. Hieronder vallen obligaties en beursgenoteerde aandelenbeleggingsfondsen. Tevens zijn de beleggingen in beleggingsfondsen opgenomen in deze categorie, daar het beursgenoteerde fondsen betreffen.

Netto contante waardeberekeningen

De netto contante waarde methode (NCW) wordt gehanteerd voor de inflatieswap en wordt uitgevoerd door ABN AMRO Bank N.V.

Andere methode

Onder de andere methode zijn de beleggingen in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen opgenomen. De waardering is bepaald op basis van de door de vermogensbeheerder berekende intrinsieke waarde, die de actuele waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Door het Fonds wordt niet belegd in de premiebijdragende (aangesloten) onderneming en er worden door het Fonds geen beleggingen uitgeleend

(2) Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

De marktwaarde van de beleggingen inclusief liquiditeiten in de beleggingsportefeuille, 436.617 (2016: 431.906) in het herverzekeringsdepot is ten opzichte van de marktwaarde van de Voorziening Pensioenverplichtingen (VPV), 475.710 (2016: 485.567) 39.093 te laag (2016: 56.536).

Dit verschil heeft 2 oorzaken: enerzijds wordt de Voorziening Pensioenverplichtingen bepaald op basis van de grondslagen die het Pensioenfonds hanteert, anderzijds worden de beleggingen aangesloten bij de voorziening van het depot van Aegon. Deze 2 waarderingen lopen uiteen, maar in de herverzekeringsovereenkomst is vastgelegd dat Aegon garant staat voor het verschil. Daarnaast heeft Aegon voor het onvoorwaardelijke stijgende deel van de voorziening een reservering aangehouden op andere grondslagen. Ook deze reservering verschilt van de fondsgrondslagen.

Ultimo 2016 zijn alle pensioenverplichtingen op basis van de herverzekeringsvoorwaarden (4% rekenrente, Pensioentafel 2010) verzekerd.

De herverzekeringsovereenkomst heeft als ingangsdatum 1 januari 2016 en loopt tot en met 31 december 2020.

Vanaf 1 januari 2016 betaalt het Fonds een vergoeding voor garantielasten ter grootte van 0,920% van de overrentedelende voorziening, welke opgebouwd is vanaf 1 januari 2016. Voor de voorziening opgebouwd voor 2016 wordt een vergoeding voor rentegarantie van 0,452% van de betreffende overrentedelende voorziening op de overrente in mindering gebracht.

De voorziening excassokosten behorende bij de herverzekerde voorzieningen is 1,0%. Per ultimo 2017 bedraagt de voorziening excassokosten 4.700 (2016: 4.809).

De herverzekeraar heeft de tegenover de (herverzekerde) pensioenverplichtingen staande beleggingen ondergebracht in een gesepareerd beleggingsdepot. Het herverzekeringscontract kent grondslagen voor waardering en resultaatbepaling welke bepalend zijn voor de door de herverzekeraar uit te keren overrente.

Het Fonds ontvangt jaarlijks de positieve overrente die wordt gerealiseerd. Een eventuele negatieve overrente wordt verrekend met positieve overrentes van toekomstige jaren. Wanneer cumulatief weer een positief saldo bereikt wordt, wordt dat aan het Fonds uitgekeerd. Dit jaar (2017) is sprake van een positieve overrente, zodat het saldo van de negatieve overrente wordt verminderd en er zelfs weer overrente wordt uitgekeerd. De berekening van de totale overrente wordt toegelicht in paragraaf 2.5.

Het Fonds ontvangt eens per 5 jaar, na afloop van de contractperiode, 60% van de positieve technische winst die wordt gerealiseerd. In 2021 zal een afrekening over de periode 2016-2020 worden opgesteld. Als er niet aansluitend een nieuw herverzekeringscontract bij Aegon is gesloten, zal er pas afgerekend worden na een periode van 2 jaar. Een eventueel negatief saldo wordt niet verrekend. In paragraaf 2.7 is een opstelling tot en met 2017 opgenomen.

Het herverzekeringscontract loopt op 31 december 2020 af. Er is geen bijbetalingsverplichting door het Fonds aan Aegon, zodat het contract ons kwalificeert als "volledig herverzekerd" in de zin van de door DNB opgestelde regels.

In het contract met Aegon is ook de mogelijkheid opgenomen om de beleggingen en de rechten en plichten uit hoofde van de verzekeringen over te dragen aan het pensioenfonds. In de uitvoeringsovereenkomst met de werkgever is vastgelegd dat het pensioenfonds de pensioenaanspraken herverzekerd. Als er voor waardeoverdracht wordt gekozen, zullen de beleggingen en de rechten en plichten naar een andere verzekeraar worden overgedragen, zodat de status van het pensioenfonds volledig herverzekerd blijft.

Voor nieuwe aanspraken zullen nieuwe afspraken moeten worden vastgelegd.

Voor de beleggingen wordt een gesepareerd beleggingsdepot aangehouden en daarin hebben het afgelopen jaar de volgende transacties plaatsgevonden. Indien de waarde van het gesepareerde beleggingsdepot onvoldoende is, zal Aegon uit hoofde van de volledigheid van de herverzekering garant staan voor het restant van de waarde.

Fonds	Aegon SAF Fixed Income	Aegon SAF Fixed Income LDO	Aegon SAF SLM	Aegon SAF Equity	Totaa
--vorig boekjaar--					
Balanswaarde	297.822	0	43.964	92.999	434.785
--mutaties boekjaar--					
Aankopen	22.166	0	0	0	22.166
Verkopen & Aflossingen	-6.155	0	-7.554	-13.556	-27.265
Koersresultaat	361	0	-2.577	9.147	6.931
--einde boekjaar--					
Balanswaarde	314.194	0	33.833	88.590	436.617
in %	72,0	0,0	7,7	20,3	100,0

Fonds	Aegon SAF Fixed Income	Aegon SAF Fixed Income LDO	Aegon SAF SLM	Aegon SAF Equity	Totaal
--vorig boekjaar--					
Balanswaarde	221.227	103.996	0	80.800	406.023
--mutaties boekjaar--					
Aankopen	115.637	64.260	35.538	7.717	223.152
Verkopen & Aflossingen	-45.126	-182.219	0	-1.007	-228.352
Koersresultaat	6.084	13.963	8.426	5.489	33.962
--einde boekjaar--					
Balanswaarde	297.822	0	43.964	92.999	434.785
in %	68,5	0,0	10,1	21,4	100,0

* exclusief liquiditeiten voor beleggingen (2017: -3.012; 2016: -2.875).

In bijlage C wordt een nadere toelichting gegeven op de beleggingen in het gesepareerde depot.

(3) Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen uit herverzekering	2017	2016
Nog te ontvangen overrente	2.996	-
Rek.courant AEGON risico Pensioenfonds	4.838	3.557
	7.834	3.557

Betalingsverkeer met de Werkgever

De werkgever schiet de nota's voor het Fonds voor en brengt na afloop van ieder kwartaal de voorgeschoten nota's in rekening.

Eind 2016 zijn alle kosten die de werkgever had voorgeschoten betaald, zodat het saldo ultimo van het jaar nul is.

Eind 2017 zijn nog een aantal nota's voldaan door de werkgever, die nog door het Fonds aan de werkgever vergoed moeten worden. Dit bedrag (105) is in april 2018 alsnog voldaan en is op de balans opgenomen onder de post "Overige schulden en overlopende passiva"

De premies worden als percentage van de pensioengrondslag berekend en per kwartaal achteraf overgemaakt. De verschuldigde bijdrage van de werkgever en werknemers van het 4de kwartaal (1.838 (2016: 1.788)) is onder debiteuren opgenomen.

In 2017 is vastgesteld dat de eindloonregeling tot 31 december 2014 niet voor alle deelnemers correct is toegepast. De aanspraken zijn te laag vastgesteld en daarop is een correctie ronde gestart. Deze correcties zijn nog niet opgenomen in de aanspraken, zoals vermeld in het depotverslag. De kosten voor deze correctie zijn geraamd op 1.400. Ten tijde van het ontstaan van deze verschillen, was er in de uitvoeringsovereenkomst een tekortfinanciering gedefinieerd. De kosten voor deze correctie zullen daarom door de werkgever worden vergoed aan het Fonds.

De verschuldigde bijdrage van de werkgever voor de correctie van de eindloonregeling bedragen 1.400 en zijn ook opgenomen onder debiteuren.

(4) Overige activa

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. De ontwikkeling is te vinden in het kasstroomoverzicht.

(5) Stichtingskapitaal en reserves

Algemene reserve	2017	2016
Stand primo boekjaar	3.621	558
Naar kostenreserve	-	-
Uit resultaatbestemming	1.080	3.621
Stand ultimo boekjaar	4.701	3.621

Kosten reserve 2016-2020

	2017	2016
Stand primo boekjaar	3.137	-
Opvoer Kostenreserve 2016-2020	-	3.600
Kosten ten laste van reserve	-	-
Stand ultimo boekjaar	2.646	3.137

Voor de kosten buiten het contract met Aegon om, zoals accountantskosten, garantiekosten, adviseurskosten en andere kosten, is een reserve gevormd, zodat de ontvangen bijdrage van de werkgever en de werknemers kan worden gebruikt voor de inkoop van pensioenaanspraken.

Ontwikkeling Vrije Depot

	2017	2016
Stand primo boekjaar	100.437	101.072
Rendement vrije reserve AEAMfondsen	7.715	4.163
Technisch resultaat	-	-
Toevoeging 3% surplus	1.158	1.101
Swapopbrengst	787	53
Opbrengst obligaties inzake swap	204	-
Restitutie vermogensbeheer	-	-
Overrente	1.877	-
Garantiekosten	-	-
Overige rentekosten	-	5
Swapkosten	-	-
Indexering t/m sept. boekjaar	-	-
	107.562	100.623
Niet gerealiseerde koersverschillen	-	-
Niet gerealiseerde waarde van de swap	1.409	367
	108.045	102.081

Onttrekking ten behoeve van Kostenreserve 2016-2020

Ter identificatie
Ernst & Young Accountants LLP
100.437

In december 2002 is in de extra algemene deelnemersvergadering besloten de indexering voor de slapers en gepensioneerden niet meer te herverzekeren maar te financieren uit het Vrije Depot, welke onder andere gevoed wordt uit de overrente. Zie bijlage B voor een nadere specificatie. In 2015 is besloten dat de restitutie van de kosten vermogensbeheer geen onderdeel uitmaken van de toe te voegen rendementen.

In september van ieder jaar zal na bekendwording van de CBS loonindexcijfers, zoals genoemd in het reglement, door het bestuur bekeken worden of een indexering mogelijk is en voor welk percentage. Voor 2017 is de indexering van gepensioneerden en slapers conform de CBS loonindexcijfer (1,29%) uitgekeerd, net als in het voorgaande jaar. Een opstelling van de indexeringen in de loop van de tijd treft u aan onder 2.2.

Garantiekostenreserve

De reserve werd aangehouden om in de toekomst garantiekosten te kunnen betalen, als de ontvangen bijdrage van de werkgever en de werknemers niet genoeg zijn. De reserve is nu opgenomen in de kostenreserve 2016-2020. Vanuit deze reserve worden ook de garantiekosten van het contract 2016-2020 voldaan.

	2017	2016
Stand primo boekjaar	-	1.399
Overboeking naar kostenreserve	-	1.399
Stand ultimo boekjaar	-	0

Technische voorzieningen

(6) Technische voorzieningen voor risico Herverzekeraar

	2017	2016
Actieve deelnemers, inclusief arbeidsongeschikten	178.736	182.495
Gewezen deelnemers	68.857	70.917
Pensioen ontvangende deelnemers	224.817	227.357
	472.410	480.769
Voorziening onvoorwaardelijke indexaties	-	-
Excasso voorziening Herverzekeraar	4.700	4.798
	477.110	485.567

In onze uitvoeringsovereenkomst met het NLR is vastgelegd dat alle aanspraken volledig worden herverzekerd bij Aegon. Hierdoor is ons minimaal vereist eigen vermogen 101% van de voorziening pensioenverplichtingen.

Het vermogen, dat als basis wordt gehanteerd voor de berekening van de dekkingsgraad, bedraagt ultimo 2017: 591.726. De dekkingsgraad ultimo 2017 is 123,5% (2016: 121,3%). Ultimo 2017 is, evenals ultimo 2016, sprake van een reserveoverschot. Een opstelling inzake de dekkingsgraad staat onder 2.3.6.

Voor het verloopoverzicht van de technische voorzieningen wordt verwezen naar toelichting 15.

(7) Overige technische voorzieningen voor risico Fonds

Excasso voorziening

De totale excasso voorziening in depot bij de herverzekeraar (4.700 (2016: 4.798). en in eigen beheer (1.897; 2016: 1.897)

De voorziening in eigen beheer is in 2015 verhoogd naar 5 keer de begrote kosten voor het volgende jaar. Bij een liquidatie van het Pensioenfonds zal het contract met Aegon premievrij gemaakt worden en zullen er geen administratiekosten en geen beleggingskosten meer zijn. Alle kosten die buiten Aegon om worden gemaakt, zullen nog een periode doorlopen, totdat een liquidatie is voltooid. Een periode van 5 jaar is daarvoor reëel. Ultimo 2015 is daarom de excassovoorziening verhoogd naar 1.897. Ultimo 2017 is deze inschatting ongewijzigd.

Excassovoorziening	2017	2016
Stand primo boekjaar	1.897	1.898
Bij: verhoging ivm beleid / intrest	-	-
Stand ultimo boekjaar	1.897	1.897

(8) Overige schulden en overlopende passiva voor rekening Pensioenfonds

Derivaten

Dit betreft de marktwaarde van de inflatieswap per ultimo 2017 van 6.559 negatief (2016: 7.967 negatief). De negatieve marktwaarde van de inflatieswap kan worden verklaard doordat de inflatieverwachting tot 2025 lager is dan 3%.

De notional amount (basisbedrag waarvoor de swap is afgesloten) voor 2017 bedroeg 59.994 (2016: 59.939). Dit bedrag loopt tot 2025 op tot 67.428. Deze bedragen zijn gebaseerd op het indertijd verwachte indexatievolume voor pensioengerechtigden.

Overige schulden en overlopende passiva:

	2017	2016
Waarde overdracht	11	11
Onverplichte toeslagen	12	13
Intrest	-	-
Overig	791	738
Totaal	814	762

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Op de ingegane pensioenen van oud deelnemers, die pensioen genieten op grond van de pensioenregeling van voor 1 januari 1975 worden onverplichte toeslagen uitgekeerd. Naar verwachting bedragen deze toeslagen totaal 100 (2016: 145). In 2017 is de laatste gepensioneerde uit deze groep overleden en bestaat de groep nu nog uit 5 nabestaanden.

Verbonden partijen

De aangesloten werkgever, bestuurders van de aangesloten werkgever en de bestuurders van het pensioenfonds zijn te kwalificeren als verbonden partijen. Voor de bezoldiging van de bestuurders van het pensioenfonds wordt verwezen naar de toelichting ‘bestuurdersbeloning’ in de toelichting op de staat van baten en lasten. Bestuurders nemen deel aan de pensioenregeling van het fonds. Ultimo 2016 zijn er geen leningen verstrekt aan of vorderingen op bestuurders van het pensioenfonds. Inzake de uitvoeringsovereenkomst tussen het pensioenfonds en de aangesloten werkgever met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de pensioenregeling geldt dat de aangesloten werkgever zich jegens het pensioenfonds bij overeenkomst (de zogenaamde uitvoeringsovereenkomst) hebben verbonden tot het betalen van de ingevolge de geldende ABTN verschuldigde pensioenpremie.

Risicoparagraaf

Risico's en beheersing van risico's

Bij het bepalen van het beleid en het nemen van belangrijke besluiten maakt het bestuur een afweging tussen risico, rendement en beheersing van de risico's. Daarbij heeft het bestuur grenzen (risicobereidheid) gedefinieerd aan de omvang van de risico's.

Het bestuur heeft in 2015 zijn risico analyse geactualiseerd. De uitkomsten van deze analyse vormen mede de basis voor het beleid van het fonds voor de komende jaren. Het beleid is vastgelegd in de ABTN van het fonds.

Het systeem van risicomanagement voldoet aan de eisen van het bestuur. Regelmatig worden de risico's geanalyseerd en eventuele nieuwe risico's beoordeeld en vastgelegd.

De meest significante risico's voor het fonds die het bestuur heeft onderkend staan hieronder beschreven.

Risico's van het Pensioenfonds

De risico's van het Pensioenfonds kunnen worden onderscheiden in risico's die voortvloeien uit specifieke activiteiten van het fonds zoals het renterisico, het beleggingsrisico, het verzekeringstechnisch risico, het indexatierisico en het liquiditeitsrisico. Als gevolg van de volledige herverzekering van het Pensioenfonds is ook het kredietrisico aan de orde. Daarnaast is sprake van risico's voortvloeiend uit de uitvoering van de werkzaamheden zoals het operationeel risico, het uitbestedingsrisico en het compliance risico. Deze risico's worden hieronder achtereenvolgens toegelicht.

Renterisico

Het renterisico is het risico dat verband houdt met een verandering van de rente. Zowel de vastrentende beleggingen als de verplichtingen en in mindere mate de overige activa en passiva zijn gevoelig voor fluctuaties in de marktrente. Voor de volledig verzekerde aanspraken ligt dit risico bij Aegon. Het fonds dekt renterisico's gedeeltelijk af middels een LDO ('Long Duration Overlay' – LDO), een derivaat dat de duration mismatch afdekt tussen beleggingen en verplichtingen en

inflatieswaps, om zo variaties in verplichtingen deels te kunnen matchen en de inflatie ongeacht de hoogte hiervan beter te kunnen compenseren.

Beleggingsrisico

Het beleggingsrisico is het risico van een daling van de waarde van de beleggingen zoals aandelen en andere beleggingsinstrumenten. Het Bestuur neemt ten aanzien van zijn beleggingsstrategie een defensief standpunt in. Het belangrijkste middel om het nominale pensioen te kunnen garanderen is de herverzekering van het pensioendepot dat PFNLR met AEGON is aangegaan. Binnen dit depot heeft het bestuur gekozen voor SAF 80 (vast rentend) /20 (zakelijke waarden) fonds.

Voor de beleggingen voor risico van het fonds is een verhouding van 60 (vastrentend)/40 (zakelijke waarden) afgesproken. In deze overweging is meegenomen dat deze beleggingen een zo groot mogelijke kans moeten bieden om de indexatie aan slapers en gepensioneerden te geven, maar daarnaast ook de indexatie van de actieven niet uit het oog te verliezen.

Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico omvat de risico's van negatieve resultaten op de actuariële grondslagen die worden gebruikt bij de vaststelling van de technische voorzieningen. Het belangrijkste risico in dit kader is de ontwikkeling van de levensverwachting. Regelmatig (eens in de 2 a 3 jaar en voor het laatst in 2016) voert het bestuur een onderzoek uit naar de overlevingsgrondslagen.

Indexatierisico

Het indexatierisico komt voort uit het feit dat prijs- of looninflatie leidt tot de wens om te komen tot indexatie van de opgebouwde pensioenrechten en -aanspraken. De voorziening pensioenverplichtingen heeft alleen betrekking op de opgebouwde nominale pensioenverplichtingen, omdat de indexatieambitie voorwaardelijk is. De verwachte toekomstige indexatie heeft daarom geen gevolgen voor de voorziening pensioen-verplichtingen. Wanneer het Bestuur in enig jaar besluit om te indexeren, heeft dat natuurlijk wel gevolgen voor de stijging van de voorziening pensioenverplichtingen in dat jaar. Het risico wordt mede beheerst door de discretionaire bevoegdheid van het Bestuur jaarlijks te besluiten of, en zo ja in welke mate indexatie zal plaatsvinden.

Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat het Pensioenfonds over onvoldoende liquide middelen beschikt om de lopende betalingen, waaronder de pensioenuitkeringen, te kunnen verrichten. Aangezien het Pensioenfonds volledig herverzekerd is en de taak voor betalingen van onder andere de pensioenen heeft uitbesteed aan de herverzekeraar speelt dit probleem in mindere mate.

Kredietrisico

Hierbij wordt het risico verstaan dat een tegenpartij niet aan de betalingsverplichtingen kan voldoen. Het belangrijkste deel van dit risico ligt hierbij de vastrentende beleggingen zoals obligaties. Door spreiding aan te brengen over verschillende tegenpartijen wordt dit risico zo beheersbaar mogelijk gemaakt.

Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico dat problemen ontstaan door niet afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag of andere (externe) gebeurtenissen. Dit soort risico's wordt afgedekt door een veelheid van elkaar aanvullende maatregelen. Consequente controle van de gegevens die worden aangeleverd/vervaardigd door de verschillende partijen (werkgever, adviseur(s) en herverzekeraar) beperken en voorkomen fouten. Voor wat betreft de deskundigheid van de bij het Pensioenfonds betrokken personen geldt dat de deskundigheid een doorlopend onderwerp van aandacht is. Met

Uitbestedingsrisico

Het fonds besteedt de pensioenuitvoering en vermogensbeheer uit aan AEGON. Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Om dit risico te beheersen, heeft het fonds conform de Pensioenwet beleid vastgesteld over de beheersing van risico's die samenhangen met de uitbesteding van bedrijfsprocessen. Voor het fonds bestaat het uitbestedingsrisico vooral uit het risico dat AEGON niet handelt volgens het verstrekte mandaat. Om dit risico te beheersen zijn duidelijke voorwaarden contractueel vastgelegd en uitgewerkt in een Service Level Agreement (SLA).

Compliance risico's (wettelijk-, integriteit- en juridisch risico)

De compliance risico's omvatten o.a. het risico dat niet of niet tijdig de consequenties van (veranderende) wet- en regelgeving worden onderkend, waardoor wet- en regelgeving op onderdelen worden overtreden. Het voldoen aan wet- en regelgeving alsmede aanpassingen door wijzigingen daarin kunnen onder meer resulteren in (al dan niet structureel) hogere kosten inclusief veranderingskosten. Ook kan nieuwe wetgeving van invloed zijn op waarderingen en/of het financiële beleidskader. Het fonds beoogt het eerste te beheersen door onder meer het kennis nemen van ontwikkelingen (inclusief permanente educatie) en het inrichten van bestuurlijke processen/beheerskaders. Het tweede vormt voor het fonds een extern gegeven, waarop het fonds zo goed mogelijk beoogt in te spelen.

Daarnaast omvat het ook het risico dat interne regelgeving, zoals de gedragscode en beleggingsrichtlijnen, niet wordt nageleefd. Beheersing hiervan vindt plaats door het maken van de afspraken in de SLA met de uitvoeringsorganisatie over de inrichting en naleving van compliance aldaar. Daarnaast heeft het fonds een eigen Compliance Officer aangesteld, die toeziet op de naleving van de gedragscode door het bestuur van het fonds.

7.3 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2017

Baten

(9) Premiebijdragen	2017	2016
Bijdragen deelnemers	1.716	2.171
Bijdragen werkgever	5.393	6.821
Extra koopsom herstel eindloon	1.400	0
	8.509	8.992

De premiebijdragen voor 2017 betreft 4 kwartalen. De verantwoorde premiebijdragen betreft in 2016 eenmalig 5 kwartalen, zijnde laatste kwartaal 2015 (1.740) en 4 kwartalen 2016 (totaal 7.252). In voorgaande jaren werd namelijk het laatste kwartaal van voorgaand boekjaar en 3 kwartalen van het boekjaar verantwoord. Het bestuur heeft in 2016 besloten deze verantwoordingswijze aan te passen hetgeen tot gevolg heeft dat eenmalig in 2016 voor 5 kwartalen premiebijdragen zijn verantwoord. De bijdrage over het 4^e kwartaal 2017 bedraagt 1.838 en is onder debiteuren (3) als vordering in de balans opgenomen.

De kostendeekkende premie inclusief 1% solvabiliteitsopslag bedraagt 7.552 (2016: 7.196).

De feitelijke premie bedraagt 7.601 (2016: 7.715).

De totale gedempte premie bedraagt 7.552 (2016: 7.196).

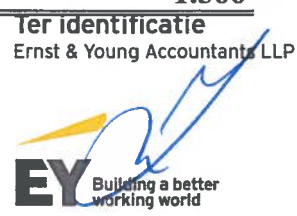
De feitelijke premie is iets hoger dan de gedempte premie.

De samenstelling van de kostendeekkende en gedempte premie is als volgt:

	2017	2016
Actuarieel benodigde premie	6.935	6.610
Solvabiliteitsopslag	69	66
Opslag voor kosten gefinancierd uit kostenvoorziening	492	463
Opslag voor kosten gefinancierd uit premie	56	57
	7.552	7.196

(10) Beleggingsresultaten voor risico Pensioenfondsen

	2017	2016
<i>Directe beleggingsopbrengsten</i>		
Opbrengst obligaties vrij vermogen	45	21
Opbrengst obligaties Vrije Depot	854	1.290
Opbrengst vastgoed Vrije Depot	40	56
Opbrengst aandelen Vrije Depot	-	-
Overige interest baten	-/ - 18	-/ - 1
Bruto beleggingsopbrengsten depot	921	1.366

Indirecte beleggingsopbrengsten

Niet gerealiseerde koersverschillen - vrij vermogen		107		29
- AEAM Aandelen		5.780		1.873
- AEAM Vastgoed	-/-	42	-/-	5
- AEAM Obligaties		1.147		2.295
Toekenning intrestresultaat aan Vrije Depot	-/-	926		1.091
Restitutie vermogensbeheer AEGON		326		-
		6.392		5.283

De beheerkosten van 5 (2016: 11) zijn niet exact toe te rekenen aan de verschillende beleggingscategorieën.

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. De transactiekosten op basis van opgave Aegon Asset Management bedroegen in 2017: 25, hetgeen 0,02% van het gemiddeld belegd vermogen bij AAM bedraagt (2016: 13, 0,02%).

Swapresultaat

Het swapresultaat bestaat uit drie onderdelen zijnde:

- Swapopbrengsten, dat is de inflatie over 2017 zijnde 1,312% inflatie (2016: 0,089%)
- Kosten swap, zijnde 3,1% van de berekeningsgrondslag.
- Niet gerealiseerde swapwaarde, zijnde de mutatie in de waarde in de markt van de Swapovereenkomst per 31 december van het boekjaar ten opzichte van 31 december van vorig boekjaar.

(11) Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen

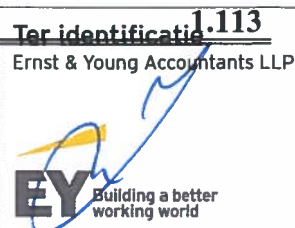
De Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen is qua omvang gelijk aan de Mutatie Voorziening Pensioenverplichtingen (toelichting 15).

(12) Baten uit herverzekering

	2017	2016
Uitkeringen deelnemers	13.227	12.914
Waardeoverdrachten	202	3
Diverse afkopen	7	39
	13.436	12.956

(13) Overige baten Pensioenfonds

	2017	2016
Boete Aegon (te laat depotverslag)	-	10
Afkoop kleine pensioenen	-	3
Uitkering uit Voorziening onvoorwaardelijke stijging	1.158	1.100
Overrente huidig jaar	2.996	-
	4.154	1.113

De teveel verzekerde pensioenen worden uitgekeerd aan het pensioenfonds. Aegon administreert deze te veel verzekerde pensioenen in een voorziening onvoorwaardelijke stijging.. Jaarlijks wordt vanuit deze voorziening het teveel verzekerde pensioen bijgeschreven in de rekening courant.

Lasten

(14) Lasten herverzekeringsdeel

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
Pensioenuitkeringen		
Het Pensioenfonds heeft uitgekeerd:		
Pensioenuitkeringen rechtstreeks	13.227	12.914
Afkopen uit waardeoverdracht	202	3
Afkopen via rekening-courant	1	39
Afkopen rechtstreeks	6	0
	<u>13.436</u>	<u>12.956</u>

(15) Mutatie Voorziening Pensioenverplichtingen

Het verloop van de technische voorzieningen is niet beschikbaar op marktwaarde. Omrekening van de technische voorziening op contractgrondslagen vindt plaats op de ultimo boekjaar stand. In onderstaand overzicht is het verloop van de technische voorziening op contractgrondslagen weergegeven met toevoeging van het effect van de omrekening naar marktwaarde.

	2017	2016
Beginstand Contractgrondslagen	280.862	260.774
Toename		
Benodigde interest	11.213	10.939
Bruto premies	4.025	3.850
Koopsom indexatie	2.638	3.590
Inkomende waardeoverdrachten	92	36
Koopsom affinanciering	10	74
Administratiekostenvergoeding	56	57
Garantiekostenvergoeding	2.008	2.052
Technisch resultaat	-369	-1.871
Reserve verzwaring	0	16.613
Afname		
Vrijval voorziening 3% stijging	-/- 0	-/- 0
Vrijgestelde premies	-/- 44	-/- 49
Pensioenuitkeringen	-/- 13.227	-/- 12.924
Vrijval excassoopslag	-/- 134	-/- 129
Uitgaande waardeoverdrachten	-/- 202	-/- 3
Afkopen	-/- 6	-/- 0
Dienstverlating	-/- 1	-/- 38
Administratiekosten	-/- 56	-/- 57
Overig	-/- 2.008	-/- 2.052
Mutatie per saldo	3.995	20.088
Eindstand contractsgrondslagen	<u>284.857</u>	<u>280.862</u>
Omrekening marktwaarde	<u>192.253</u>	<u>204.826</u>
Eindstand technische voorzieningen marktwaarde	<u>477.110</u>	<u>485.688</u>
Mutatie technische voorzieningen marktwaarde	<u>-/- 8.578</u>	<u>31.710</u>

(16) Lasten voor Pensioenfondsen

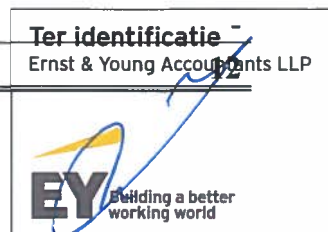
Technische lasten

Dit betreft de opbouw van de excasso voorziening.

Pensioenuitkeringen

Niet-verzekerde pensioentoeslagen
 Eenmalige tegemoetkomingen

	2017	2016
Niet-verzekerde pensioentoeslagen	12	12
Eenmalige tegemoetkomingen	-	-
	<u>12</u>	<u>-</u>

Algemene kosten uit herverzekering

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
Administratiekosten herverzekeraar	56	57
Garantiekosten herverzekeraar	166	110
	<u>222</u>	<u>167</u>

Overige algemene kosten

Hieronder is eveneens een bedrag opgenomen ten laste van het boekjaar voor de externe accountant. Gezien de engagementletter verwacht het Fonds dat de totale kosten over 2017 56 inclusief BTW zal bedragen. (2016: 56). Deze kosten hebben betrekking op de controle van de jaarrekening, verslagstaten en de basisgegevens. De externe accountant en de accountantsorganisatie hebben in 2017 geen andere opdrachten uitgevoerd.

Accountantskosten (incl. btw)

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
Totaal bedrag aan honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening (incl. jaarstaten en basisgegevens), uitgevoerd door EY	56	43
Totaal bedrag aan honoraria voor andere controleopdrachten, uitgevoerd door EY	-	13
Totaal bedrag aan honoraria voor adviesdiensten op fiscaal terrein, uitgevoerd door EY	-	-
Totaal bedrag aan honoraria voor andere niet-controlediensten, uitgevoerd door EY	-	-
	<u>56</u>	<u>56</u>

Bestuurdersbeloningen en personeelskosten

Er werd zowel in 2017 als 2016 géén beloning aan bestuurders uitgekeerd.

Het pensioenfonds had zowel in 2017 als in 2016 geen personeel in dienst.

Voor bestuurders en leden van het verantwoordingsorgaan, die niet werkzaam zijn bij het NLR, is er een mogelijkheid om reiskosten te declareren. Deze kosten zijn opgenomen in de algemene kosten en bedragen in 2017: 1 (2016: 1).

(17) Resultaatbestemming:

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
Toevoeging aan Vrije Depot	7.608	1.009
Algemene reserve	1.080	3.621
Kosten 2017 - 2016 uit reserve	-/- 492	-/- 463
Totaal Resultaatbestemming	<u>8.196</u>	<u>4.167</u>

De specificatie omtrent de toevoeging aan de het Vrije Depot is gegeven onder punt 5 van de toelichting op de balans.

De toevoeging aan de algemene reserve bestaat uit de rente en effectenopbrengsten van het zo genoemde 'eigen vermogen Fonds' welke gelden en effecten zijn ondergebracht bij ABN AMRO MeesPierson.

Aegon heeft alle risico's, inclusief het risico dat de garantiekosten in enig jaar niet uit de overrente kan worden gedekt. Echter de in de balans opgenomen Garantiekostenreserve betreft een door Aegon gestort deel van de garantievoorziening die bij vertrek bij Aegon vrijkomt.

Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. Het voorstel resultaatbestemming 2017 is opgenomen in de paragraaf van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.

Verslaggeving regels kennen twee varianten voor de behandeling van het resultaat boekjaar in de balans: voor resultaatbestemming en ná resultaatbestemming.

De balans wordt opgemaakt ná resultaatbestemming. Dit betekent dat het saldo van baten en lasten, zoals blijkend uit de staat van baten en lasten verwerkt is in de verschillende componenten van het eigen vermogen.

Gebeurtenissen na Balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum, die direct relevant zijn voor de verslaglegging van het pensioenfonds.

Amsterdam, 19 juni 2018

Het bestuur,

Drs. L.W. Esselman RA
(voorzitter)

Mw. Mr. O.E. van Randwijck
(vice-voorzitter)

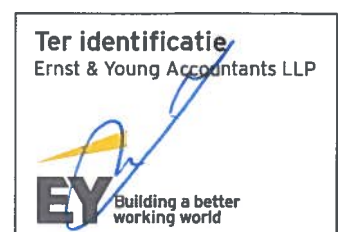
Mw. H.J. van der Stoel AAG
(secretaris)

Mw. Ing. K.M. van Wijk
(penningmeester)

M.A. Pielstroom
(lid)

OVERIGE GEGEVENS

8 CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

9 ACTUARIËLE VERKLARING

BIJLAGEN

Bijlage A: Bijdrage werkgever en werknemers

In de overeenkomst tussen het NLR en het pensioenfonds NLR is sprake van een premiebijdrage van maximaal 22% van de pensioengrondslag door de werkgever en maximaal 7% door de werknemers. De werkgever draagt na ieder kalenderkwartaal de bijdrage aan het fonds over.

De opbouw van de premies, koopsommen en resultatendelingen van de herverzekering en de bijdrage van de deelnemers en werkgever daarin, zijn als volgt samengesteld:

(De vermelde percentages zijn de percentages op basis van de salarissom)

Omschrijving	2017		2016		2015	
		%		%		%
a Premies	8.686	26,3	6.559	18,8	10.304	23,6
b Koopsommen	0	0,0	0	0,0	0	0
c Saldo deelname waardeoverdracht	-13	0,0	23	0,1	22	0,1
Subtotaal	8.673	26,3	6.582	18,9	10.326	23,7
d Garantie- en beheerkosten	166	0,5	110	0,3	110	0,3
e Administratie en excasso kosten	56	0,2	57	0,2	57	0,1
Totaal	8.895	27,0	6.749	19,4	10.493	24,1
Hierin bijgedragen door						
- deelnemers	2.054	6,2	2.171	6,2	2.171	5
- werkgever	6.455	19,6	6.821	19,6	6.822	15,6
Bijdrage werkgever en deelnemers	8.509	25,8	8.992	25,8	8.993	20,6
Som gemiddelde salarisgrondslagen in het verslagjaar						
	33.874	100,0	34.891	100,0	43.615	100
Gewogen parttime gemiddelde	31.797	93,9	33.321	95,5	41.652	95,5

a/b Premies en koopsommen

De in de rekening van baten en lasten opgenomen premies en koopsommen, zijn toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

Met uitzondering van de onder 2.2 vermelde "niet-verzekerde pensioentoeslagen" zijn alle aanspraken op pensioen ingevolge het pensioenreglement herverzekerd bij Aegon Levensverzekering N.V.

De financiering van de pensioenen vindt plaats door middel van op iedere mutatedatum te betalen koopsommen en wisselende jaarpremies:

- De wisselende jaarpremies betreffen het verzekeren van pensioenen op grond van toekomstige deelnemerstijd tot de eerstvolgende wijzigingsdatum, als regel 1 januari.
- De koopsommen betreffen de inkoop van pensioenen op grond van reeds vervulde deelnemersjaren.

De fluctuaties in de bruto koopsommen voor de inkoop van verstreken deelnemersjaren houden verband met het moment waarop en de mate waarin salariswijzigingen en wijzigingen in de AOW-inbouw zijn opgetreden en het verschil in leeftijdsopbouw van het verzekerdenbestand op de desbetreffende tijdsmomenten.

c Deelname waardeoverdracht

Voor 2017 ziet de overdracht er als volgt uit:

	<u>2017</u>		<u>2016</u>
<i>Overgenomen pensioenreserves (indiensttreeders)</i>			
Ontvangen: "overgenomen pensioenverplichtingen"	161	-/-	37
Betaald: "premies herverzekeringen"	-/- 160		60
	<u>1</u>		<u>23</u>
<i>Overgedragen pensioenreserves (uitdiensttreeders)</i>			
Betaald: "overgedragen pensioenverplichtingen"	-/- 366		4
Ontvangen: "uitkeringen uit hoofde van herverzekering"	351	-/-	4
	<u>-15</u>		<u>0</u>
saldo waardeoverdracht ten laste van het Pensioenfonds	<u><u>-14</u></u>		<u><u>23</u></u>

d Garantie- en beheerkosten

Aegon houdt voor het Fonds een separaat beleggingsdepot aan, waarvan de grootte overeenkomt met de voorziening voor pensioenverplichting benodigd voor de opgebouwde pensioenrechten. Sinds 2011 wordt berekend wat het verschil is tussen de waarde van de beleggingen en de waarde van de voorziening op marktrente.

Het meerdere wordt uitgekeerd aan het Fonds. Een tekort in enig jaar wordt niet in rekening-courant verrekend doch doorgeschoven naar het daaropvolgende jaar.

Voor een overzicht van de jaarlijkse opbrengst wordt verwezen naar hoofdstuk 2.6.

Wel worden de administratie, garantiekosten en de beheerkosten in rekening-courant verrekend.

Garantiekostenberekening

De jaarlijkse garantievergoeding is een combinatie van uitkeringsgarantie, rentegarantie en kosten vermogensbeslag en bedraagt gedurende de contractperiode respectievelijk 0,452% van RO(j) en 0,920% van de reserve RN(j).

RO(j) en RN(j) zijn gedefinieerd in de overeenkomst met de herverzekeraar en is ongeveer gelijk aan de in het depotverslag vermelde VPV. Indien de rente laag is zal de VPV stijgen, hierdoor stijgen de garantiekosten eveneens.

e Administratie- en excasso kosten

In de administratiekosten zitten de jaarlijkse excasso kosten als variabele. In de premie zit 1% opslag voor de opbouw van deze excasso kosten. Jaarlijks wordt de teveel c.q. de te weinig in rekening gebrachte opslag uit de premie ten laste c.q. ten gunste van de administratiekosten gebracht.

Administratievergoeding

	2017	2016
vaste kosten	87	86
actieve deelnemers	28	28
arbeidsogeschikte deelnemers	-	-
inactieve deelnemers	17	17
gepensioneerden	59	57
Totaal	191	188
af: vrijval exasso reserve	-/- 135	-/- 131
	56	57

Bijlage B: Overzicht Vrije Depot verloop sinds 2002

Toevoegingen en onttrekkingen per jaar

Jaar	Stand 1/1	rendement	3% surplus	Techn.result.	overrente	indexering	rente	swap result	
2002	28.042	-/-	1.272	125	-	-	-	-	
2003	26.895		1.751	738	-	-	-/-	27	
2004	29.357		1.415	873	3.179	-	-/-	82	
2005	34.778		2.718	543	-	-	-/-	84	
2006	37.990		535	453	-	3.032	-/-	403	
2007	39.106		316	532	-	1.685	-/-	620	
2008	41.156	-/-	170	515	-	-	-/-	1.424	
2009	42.887		675	521	-	-	-/-	534	
2010	45.882		947	795	3.720	7.498	-/-	305	
2011	58.848		2.017	530	1.987	-	-/-	614	
2012	65.069		4.186	689	-	-	-/-	1.203	
2013	79.462		506	766	-	16.444	-/-	845	
2014	93.011		9.522	886	-	-	-/-	827	
2015	101.812		-	1.013	827	-	-/-	1.357	
2016	101.072		4.163	1.100	-	-	-/-	3.912	
2017	100.437		7.715	1.157	-	1.877	-/-	2.755	
Aangroei per onderdeel			35.024	11.236	9.713	30.536	-/-	14.992	90

Overrente is de overrente totale depot minus de garantielasten: 2013: 986 (2010: 1.283, 2007: 1.041, 2006: 957).

Tot 1 januari 2015 was met de werkgever afgesproken dat, indien de garantielasten niet uit de overrente van dat jaar kunnen worden betaald, haar rekening neemt. Vanaf de 2016 worden de overrente en de garantielasten met elkaar verrekenend.

In 2007 is er een aanpassing gekomen op de overrente van 2006 van -150. Dat verschil is in de overrente 2007 mee genomen.

Swapresultaat: rente achterliggende obligaties, index opbrengst minus swapkosten en beheerkosten obligaties.

Niet gerealiseerde waarden: Niet gerealiseerde koersverschillen obligaties en de waarde van de swap in de markt.

Overig: 2005: aanpassing beginstand; 2009: 600 betreft bijdrage van de werkgever; 2016: toevoeging aan kostenreserve 2016-2020

Bijlage C: Overzicht Vermogensontwikkeling

Toelichting op de beleggingen in het separateerde depot bij de herverzekeraar.

De werking van het Aegon Mixfonds is als volgt:

Participaties in de Aegon-mixfondsen worden gewaardeerd tegen kostprijs. Bij verkoop worden de gerealiseerde waardeverschillen ten opzichte van de dan geldende balanswaarde gepassiveerd respectievelijk geactiveerd en vervolgens in een periode van zeven jaar ten gunste respectievelijk ten laste van de resultatenrekening gebracht. De door de Aegon-mixfondsen gedane uitkeringen worden volledig verantwoord ten gunste van de resultatenrekening. Deze uitkeringen komen overeen met de resultaten welke zouden zijn verantwoord bij een directe belegging in de beleggingen waarin door de Aegon-mixfondsen wordt belegd. Het Aegon-mixfonds is een Fonds met 80% vastrentend en 20% aandelen, commodity's e.d. waarbij de duration van de obligaties via een rentederivaat wordt vergroot om de voorzieningen en verplichtingen beter op elkaar af te stemmen.

De obligaties en leningen op schuldbekentenis worden gewaardeerd op amortisatiewaarde.

Waardeverschillen tussen opeenvolgende ultimo-balansstanden (rekening houdende met aankopen / verstrekkingen en verkopen / aflossingen) worden volledig en onmiddellijk ten gunste resp. ten laste van de staat van baten en lasten gebracht.

Gerealiseerde waardeverschillen op het moment van verkoop ten opzichte van de dan geldende balanswaarde worden gepassiveerd resp. geactiveerd en vervolgens in een periode van zeven jaar ten gunste resp. ten laste van de staat van baten en lasten gebracht.

Hierna treft u een overzicht van de marktwaarde van de bezittingen die bij het herverzekeringscontract horen. Deze waarden zijn tot 1 november 2015 inclusief de vrije reserve die aangehouden wordt bij Aegon.

Vermogensontwikkeling Aegon Mixfonds 2017: herverzekerd deel

	Marktwaarde 31/12/2017	Marktwaarde 31/12/2016	Marktwaarde 31/12/2015	Marktwaarde 31/12/2014	Marktwaarde 31/12/2013
Strategic Allocation Fund	433.604	431.906	406.021	473.094	396.493
Liquiditeiten	-3.012	-2875	(2,302)	(1.682)	(1.081)
Strategic Allocation Fund					
Tactische Asset Allocatie	3.143	3.283	2.732	3.239	2.852
Private Equity	11.411	10.660	10.927	11.405	10.187
Aandelen	45.040	46.862	43.672	51.252	46.454
Grondstoffen	5.081	5.629	4.098	3.848	4.890
Hedge Funds	7.880	9.978	9.884	11.076	11.410
Vastgoed	15.501	17.824	11.812	11.781	11.002
Asset Backed Securities	24.802	27.077	36.440	43.086	35.860
Emerging Market Debt	19.506	16.289	9.884	17.600	9.780
Staatsobligaties	87.754	63.876	55.764	74.391	82.722
Credits	82.371	89.672	119.886	132.683	96.984
Hypotheken	84.912	79.311	59.421	74.859	69.682
TIRO	3.316	2.900	3.415	4.036	0
High Yield	9.301	15.137	26.596	18.398	11.410
SLM	33.586	43.408			
Long Duration Overlay	0	0	11.490	15.441	3.260
Overig	0	0	0	0	-
Totaal**	433.604	431.906	406.021	473.095	396.493

* Inclusief vrije reserve

**In dit bedrag is 0 aan vrije reserve opgenomen (2015: 1.460; 2014: 53.459).

Vermogensontwikkeling beleggingen voor risico Pensioenfonds 2017

	Marktwaaarde 31/12/2017	Marktwaaarde 31/12/2016	Marktwaaarde 31/12/2015	Marktwaaarde 31/12/2014	Marktwaaarde 31/12/2013
Aandelen					
AEAM Aandelenfondsen	46.238	23.604	22.428		
Robeco	588	527	497	470	409
Fortis Obama	495	435	429	368	320
Sub aandelen	47.321	24.566	23.354	838	729
Vastgoed					
AEAM Vastgoedfonds	2.101	2.103	1.883		
Sub vastgoed	2.101	2.103	1.883	0	0
Obligaties					
AEAM Obligatiefondsen	42.052	40.921	37.960		-
Delta lloyd rente participaties	270	270	263	268	244
Belgie 2011-2025	16.660	18.339	19.667	21.408	20.914
Duitsland 2024	0	10.005	9.566	9.620	8.069
Frankrijk 2025	0	9.585	9.080	8.993	6.800
NL 2025-2026	6.542	6.669	6.295	6.252	4.986
Sub obligaties	65.524	85.789	82.831	46.541	41.013
Derivaten					
Inflatieswap	-6.558	-7.967	-8.334	-8.370	-1.177
Sub derivaten	-6.558	-7.967	-8.334	-8.370	-1.177
Totaal	108.388	104.491	99.734	39.009	40.565

In 2015 is de vrije reserve uit het verzekerde depot onttrokken en in AEAM fondsen belegd.

Bijlage D: Verklaring gehanteerde begrippen

ABTN <i>Actuariële grondslagen</i>	<u>Actuariële en Bedrijfstechnische Nota</u> Grondslagen waarbij rekening is gehouden met overlevings- en sterftekansen.
AFM	De <u>Autoriteit Financiële Markten</u> , door de wet aangewezen voor gedragstoezicht op pensioenfondsen. De AFM houdt ook toezicht op de communicatie door pensioenfondsen naar de deelnemers.
ALM	Asset Liability Management
Beleidsdekkingsgraad	Gemiddelde dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden. Voor volledig herverzekerde fondsen gelijk aan de werkelijke dekkingsgraad van 31 december van het jaar.
Compliance	De naleving van wet- en regelgeving alsmede naleving van interne regels en zo bij te dragen aan een goede reputatie en betrouwbaarheid.
Compliance officer	Functionaris die toezicht houdt op de naleving van de hierboven omschreven Compliance
Contante waarde	De waarde op dit moment van een toekomstige geldstroom, rekening houdend met een bepaalde rentevoet en actuariële grondslagen.
Dekkingsgraad	De verhouding tussen het aanwezig eigen vermogen exclusief garantielastenreserve en de contante waarde van de pensioenverplichtingen.
DNB	De <u>Nederlandsche Bank</u> , door de wet aangewezen als toezichthouder op de solvabiliteitspositie van de pensioenfondsen.
Effectentypisch gedragstoezicht	De effectentypische gedragsregels zijn direct afgeleide regels van het gedragstoezicht op effecteninstellingen en zijn opgenomen in wet- en regelgeving. Dit toezicht geldt niet alleen voor effecteninstellingen, maar ook voor pensioen- en spaarfondsen en overige financiële instellingen in de zin van de Wet toezicht kredietwezen 1992.
Excasso voorziening Financieel Toetsingskaders (nFTK)	Reservering voor de kosten van uitkeringen in de toekomst. In de pensioenwet opgenomen besluit waarin de kaders voor de toetsing van de solvabiliteit van pensioenfondsen wordt beschreven.
GBM/V	Gehele bevolking man/vrouw
Haalbaarheidstoets	De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden.

<i>ISAE 3402 rapport</i>	De International Standard on Assurance Engagements 3402) betreffen de richtlijnen van de Internal Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) over beheersing van processen.
<i>ISAE 3402 Type I rapport</i>	Een Type I rapport omvat de beschrijving van de beheersingsdoelstellingen en de beschrijving en de implementatie van de beheersingsmaatregelen
<i>ISAE 3402 Type II rapport</i>	Een Type II rapport omvat tevens de toetsing of de beheersingsmaatregelen in de verslagperiode effectief zijn geweest.
<i>Kostendekkende premie</i>	Premie die bestaat uit de benodigde premie voor inkoop van de nieuwe opbouw van rechten, een opslag voor kosten, instant houding van het vereist eigen vermogen en voor de financiering van de toekomstige indexatie.
<i>Marktrente Correctiefactor (MRC)</i>	Factor die gebruikt wordt als opslag of afslag om premie en koopsommen te berekenen die vanwege de geldende marktrente afwijken van de 4% rekenrente.
<i>OPF</i>	Ondernemings Pensioenfonds (in tegenstelling tot een Bedrijfstakpensioenfonds BPF).
<i>Overrente</i>	Het verschil tussen het behaalde rendement en het benodigde rendement. Het meer dan benodigde rendement wordt 'overrente' genoemd.
<i>Pension Fund Governance</i>	Goed Pensioenfondsbestuur.
<i>Pensioengevend salaris</i>	12-voudige van het vaste maandsalaris en het hieraan gerelateerde vakantietoeslag verhoogd met niet variabele toeslagen zoals onregelmatigheidstoeslag.
<i>PF</i>	Pensioenfonds
<i>Prudentieel toezicht</i>	Toezicht gericht op het bevorderen van de financiële degelijkheid van financiële instellingen.
<i>Rekenrente</i>	Rentepercentage waarmee gerekend wordt.
<i>Rentetermijnstructuur</i>	een grafiek die het verband weergeeft tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen marktrente anderzijds.
<i>Slaper</i>	Ex-werknemer met pensioenopbouw waarvan het pensioen nog niet is ingegaan. Meestal iemand die nog geen recht heeft op AOW.
<i>Sterftetafel</i>	Een sterftetafel is een statistische beschrijving van het afstervingsproces van een bevolking
<i>Technische voorziening</i>	Voorziening nodig om hogere kosten dan voorzien uit te bekostigen (schade door invaliditeit, langer leven dan voorzien)

<i>VPV</i>	enz.).
<i>VO</i>	Voorziening Pensioenverplichtingen
<i>Vastrentende waarden</i>	Verantwoordingsorgaan. Beleggingen in obligaties, staatsleningen en leningen op schuldbekentenis.
<i>Vereiste Dekkingsgraad</i>	Door DNB vastgestelde norm voor benodigd vermogen, afhankelijk van beleggingsmix. Voor volledig herverzekerde fondsen gelijk aan 101%.
<i>Visitatiecommissie (VC)</i>	Een commissie die één keer in de drie jaar of vaker als daartoe aanleiding is het functioneren van het bestuur toetst. Deze commissie wordt, na akkoord van het VO benoemd door het bestuur en bestaat uit tenminste drie onafhankelijke deskundigen.
<i>Zakelijke waarden</i>	Beleggingen in aandelen, onroerend goed en grondstoffen.